
”Mä oon oppinu jo paljon”

ATK-kurssi osana palvelukodissa asuvien, pitkään skitsofreniaa sairastaneiden mielenterveyskuntoutujien sosiaalista kuntoutusta ja kansalaisuuden vahvistamista.



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu 5.5.2010

Kirsi Tauru



Sosiaalialan koulutusohjelma
Hämeenlinna

Työn nimi ”Mä oon oppinu jo paljon”

Tekijä Kirsi Tauru

Ohjaava opettaja Anna-Riitta Myllärinen

Hyväksytty 19.5.2010

Hyväksyjä Anna-Riitta Myllärinen



LAHDENSIVU

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen sosiaalityö

Tekijä	Kirsi Tauru	Vuosi 2010
Työn nimi	”Mä oon oppinu jo paljon” - ATK-kurssi osana palvelukodissa asuvien mielenterveyskuntoutujien sosiaalista kuntoutusta ja kansalaisuuden vahvistamista.	

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö ja siihen liittyvä tutkimus on tehty HCN Oy:n yhdessä yksikössä, joka on mielenterveyskuntoutujien palvelukoti. Palvelukoti on suunnattu mielenterveyskuntoutujille, jotka tarvitsevat pitkäaikaista kuntoutusta. Palveluasumiseen liittyy myös asukkaiden sosiaalinen kuntoutus.

Opinnäytetyö perustuu sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen ja siinä palvelukodin asukkaille järjestettiin ATK-kurssi, jossa asukkaista valittu ryhmä opiskeli tietokoneen peruskäyttöä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, sopiiko ATK-koulutus osaksi HCN Oy:n sosiaalista kuntoutusta sekä sitä, kuinka tietotekniikan perustaitojen opiskeleminen tukee palvelukodin asukkaiden kuntoutumisprosessia.

Työn teoriaperustana on skitsofrenia ja siitä kuntoutuminen, aikuisen oppiminen ja sosiokonstruktiiivinen oppimiskäsitys. Opinnäytetyön tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä on toimintatutkimus.

Yhtenä tutkimustuloksena voi esittää, että mielenterveyskuntoutajat jotka asuvat palvelukodissa, kokevat uusien taitojen opiskelun mielekkäänä, kunhan oppimisympäristö luodaan sellaiseksi, että siinä huomioidaan heidän erityistarpeensa. Uusien taitojen opiskelu pienryhmässä sopii myös hyvin osaksi palvelukodin sosiaalista kuntoutusta.

Avainsanat palvelukoti, skitsofrenia, sosiaalinen kuntoutus, oppiminen, tietotekniikka

Sivut 49 s. + liitteet 9 s.

LAHDENSIVU
Bachelor of social work
Social pedagogical social work

Author Kirsi Tauru **Year** 2010

Subject of Bachelor's thesis IT Course as a Part of Social Rehabilitation and Promotion of Active Citizenship of Residents in a Psychiatric Sheltered Home

ABSTRACT

The thesis and the research related to it were conducted in one unit of the HCN Ltd, a sheltered home meant for persons recovering from mental health problems who require long-term rehabilitation.

The thesis is based on developing social rehabilitation. The residents of the sheltered home were provided with an IT course, where a selected group of residents studied the basic use of computer. The purpose of the thesis was to examine whether an IT course is a suitable part of social rehabilitation in HCN Ltd, and how learning the basic skills in information technology supports the rehabilitation of the sheltered home residents.

The theoretical basis of this thesis deals with schizophrenia and recovering from it, learning as an adult and socio-constructive learning theory. The thesis is a qualitative study using action research as a research method.

As a result of the research it can be stated that mental health clients who live in a sheltered home consider learning new skills meaningful as long as they are provided with a learning environment that considers their special needs. Learning new skills in a small group suits well as a part of social rehabilitation in the sheltered home.

Keywords sheltered home, schizophrenia, social rehabilitation, learning, information technology

Pages 49 p. + appendices 9 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTISET NÄKÖKULMAT.....	2
2.1	Skitsofrenia, sen elämää rajoittavat tekijät.....	2
2.1.1	Skitsofrenia sairautena.....	3
2.1.2	Skitsofreniasta kuntoutuminen	4
2.2	Aikuisen oppiminen	5
2.2.1	Sosiokonstruktiivinen oppimiskäsitys	6
2.2.2	Selkokieli oppimisen tukena.....	7
2.2.3	Kansalaisuuden käsite	7
2.3	Aiempiä tutkimuksia aiheesta	8
2.4	Asumispalvelut ja niitä koskevaa lainsäädäntöä	13
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYS.....	14
4	TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERUUMENETELMÄ.....	15
4.1	Laadullinen tutkimus.....	15
4.2	Toimintatutkimus	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	16
5.1	Human Care Network Sosiaalisen kuntoutuksen tutkimusympäristönä	17
5.1.1	HCN Oy:n historia.....	17
5.1.2	Palvelukoti.....	18
5.1.3	Miten palvelukodin asukkaaksi tullaan	19
5.1.4	Palvelukodin päiväohjelma	20
5.1.5	Sosiaalinen kuntoutus palvelukodilla	20
5.2	Kohderyhmä.....	22
5.2.1	Ryhmän kokoaminen.....	22
5.2.2	Kuvaus ryhmästä	24
5.3	Tutkimuksen toteutus	28
5.3.1	Toiminnallisen osuuden alkujärjestelyt.....	28
5.3.2	Kurssimateriaalin kokoaminen	29
5.3.3	Kurssin toteutus	32
5.3.4	Teemahaastattelut	34
6	AINEISTON ANALYYSI	35
6.1	Sisällön analyysi.....	35
6.2	Aineisto	35
6.3	Analyysi kootusta aineistosta	36

7	TUTKIMUSTULOKSET	37
7.1	Miten ATK-taitojen oppiminen tapahtuu pitkään skitsofreniaa sairastaneilla mielenterveyskuntoutujilla?	37
7.1.1	Miten oppiminen tapahtuu pitkään skitsofreniaa sairastaneilla mielenterveyskuntoutujilla?	37
7.1.2	Oppiminen ryhmäläisten omina kokemuksina ja oppimisympäristö	40
7.1.3	Ryhmäytyminen	42
7.2	Sopiiko ATK-taitojen opiskelu osaksi HCN Oy:n sosiaalista kuntoutusta ja asukkaiden kansalaisuuden vahvistamista?.....	44
7.2.1	Sosiaalinen kuntoutus ja kansalaisuuden vahvistaminen	44
7.2.2	Kurssimateriaali.....	46
7.3	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	47
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	48
	LÄHTEET	52

LIITE 1	Haastattelu
LIITE 2	Lupa tutkimusaineiston luovuttamiseen
LIITE 3	Toteutussuunnitelma
LIITE 4	Näyte selkokielisestä oppaasta
LIITE 5	Temppulista
LIITE 6	Osallistumistodistus
LIITE 7	Havainnointilomake
LIITE 8	Havainnointilomake

1 JOHDANTO

Skitsofrenia on vakava mielenterveyden häiriö, joka vaikuttaa siihen sairastuneen elämään kokonaisvaltaisesti. Skitsofrenian taustatekijöitä ei tarkkaan tunneta ja se puhkeaa usein nuorella aikuisiällä. Skitsofreniaa sairastavien kuntoutuminen on pitkäaikainen prosessi sairaudesta joka johtaa usein eläköitymiseen. Skitsofrenian taloudellisten kustannusten arvioidaan olevan teollistuneissa maissa 1-2 % luokkaa bruttokansantuotteesta. Lisäksi sairaus aiheuttaa sitä sairastavalle vakavia ongelmia useilla eri elämän osa-alueilla. Osa skitsofreniaan sairastuneista ei selviydy ilman palveluasumista, koska heidän toimintakykynsä on heikentynyt niin paljon.

Mielenterveyskuntoutujien palveluasumiseen erikoistuneita palvelukoteja rakennettiin Suomeen yhdeksänkymmentä luvun vaihteessa kun mielenterveyspalveluja karsittiin säästösyistä. Psykiatrisia laitospaikkoja vähennettiin ja useat mielenterveysongelmia sairastavat siirtyivät avohoitoon. Monet avohoitoon siirtyneistä eivät selviytyneet itsenäisestä elämästä, koska he eivät olleet siihen riittävän kyvykkäitä. Palvelukodit, kuten palvelukoti jossa tämä opinnäytetyö toteutettiin, tarjoavat asumispalveluiden ohella mielenterveyskuntoutujille sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalinen kuntoutus pitää sisällään tukea arjen hallintaan liittyvissä kysymyksissä sekä myös työtä päivätöimintää, jonka avulla kuntoutujille järjestetään mielekästä toimintaa sekä tuetaan heidän päivärytmiään.

Tämän opinnäytetyöni aihe liittyy mielenterveyskuntoutujien sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen ja se on toteutettu yhdessä HCN Oy:n yksikössä, joka on suunnattu pitkäaikaista kuntoutusta tarvitseville mielenterveyskuntoutujille. Työskentelen palvelukodissa sijaisena ja idea opinnäytetyöhöni tuli, kun huomasin että palvelukodin asukkaista suurin osa oli vailla tietotekniikan perustaitoja, joita nyky-yhteiskunnassa pidetään kansalaisvalmiuksina. Sain idean järjestää ennalta valitulle ryhmälle ATK-kurssin, jossa opetin läheisen yläasteen ATK-luokassa ryhmälle tietokoneen peruskäyttöä.

Opinnäytetyöni tutkimustehtävä oli kaksiosainen. Tutkimuksella pyrin selvittämään miten ATK-taitojen oppiminen mahdollistuu pitkään skitsofreniaa sairastaneilta palvelukodissa asuvilta mielenterveyskuntoutujilta. Pyrin myös selvittämään sopiiko ATK-taitojen opiskelu osaksi HCN Oy:n sosiaalista kuntoutusta.

Teoriaperustaksi opinnäytetyölleni nousi skitsofrenia ja sen erityispiirteet sekä kuntoutuminen skitsofreniasta. Oppimista käsittelen tässä työssäni sosiokonstruktiivisen oppimiskäsityksen sekä sosiaalipedagogiikan kautta. Kurssimateriaalin, jonka rakensin ATK-kurssia varten, tein silmälläpitäen

ryhmän erityistarpeita. Opinnäytetyöni yhtenä tuotoksena on selkokielen opas, jossa esitellään tietokoneen perustanastoa sekä ohjelmia.

Tämän opinnäytetyön tutkimus on laadullinen tutkimus ja menetelmänä on toimintatutkimus. Kurssimateriaalin ja harjoitukset toimintaosuutta varten rakensin itse, silmälläpitäen ryhmän erityispiirteitä. Kurssin aikana havainnoin ryhmän oppimista sekä heidän kokemuksiaan uuden oppimisesta ja pidin tutkimuspäiväkirjaa sekä täytin kahta havainnointilomaketta. Havaintojeni ja tutkimuspäiväkirjan perusteella toteutin teemahaastattelut sekä ryhmälle että palvelukodin yksikönvastaavalle ja sosiaalisen kuntoutuksen vastaavalle. Molemmat haastattelut toteutin ryhmähaastatteluina.

Työelämäyhteytenä tällä opinnäytetyöllä on HCN Oy sekä yrityksen palvelukoti, jossa opinnäytetyö toteutettiin. Tutkimukseen osallistuneiden ryhmän jäsenten anonymiteetin takaamiseksi opinnäytetyössä ei paljasteta, missä yrityksen yksikössä opinnäytetyö ja siihen liittyvä tutkimus toteutettiin.

2 TEOREETTISET NÄKÖKULMAT

Tämän opinnäytetyön teoreettisina lähtökohtina ovat skitsofrenia sairautena sekä siitä kuntoutuminen. Opinnäytetyöni tutkimustehtävä on skitsofreniaa pitkään sairastuneiden mielenterveyskuntoutujien kansalaisuusvalmiuksien parantaminen ATK-koulutuksen avulla. Teoriaperustaksi tutkimustehtävään liittyvään ryhmätoimintaan valitsin sosiaalipedagogiikan teorian sekä sosiokonstruktiivisen oppimisenäkemyksen. Yhtenä menetelmänä ryhmälle järjestämissäni opinnoissa käytin selkokielistä materiaalia kaikessa opetus- ja muistintuki materiaalissa.

2.1 Skitsofrenia, sen elämää rajoittavat tekijät

Skitsofrenia on mielenterveyden sairaus, joka vaikuttaa kokonaisvaltaisesti sairastuneen elämään. Skitsofreniaan liittyvät erityispiirteet hankaloittavat jokapäiväistä elämää ja sen lisäksi vielä johtavat usein eläköitymiseen sekä häiritsevät sairastuneen elämää psyykkisellä, fyysisellä ja sosiaalisella osa-alueella. Skitsofreniaan sairastuneen kuntoutuksessa lääkinnällinen kuntoutus on vain yksi osa-alue, jonka avulla pyritään sairauden akuuttien oireiden ehkäisemiseen tai ainakin niiden vähentämiseen. Kuntoutus on aina psykososiaalista kuntoutusta ja sen avulla pyritään parantamaan kuntoutuja elämänlaatua, toimintakykyä arjen eri toiminnoissa sekä sosiaalisissa suhteissa.

2.1.1 Skitsofrenia sairautena

Skitsofrenia puhkeaa yleensä aikuisiällä ja on vakava, psykoosiksi luokiteltu mielenterveyden häiriö. Se on yksi vaikeimmista ja haastavimmista mielen sairauksista ja sen taustalla on useita tekijöitä. Skitsofrenian hoito on kehittynyt suuresti, kuitenkin edelleen siihen liittyy paljon potilaiden ja omaisten kärsimystä ja toimintakyvyn sekä elämän laadun laskemista. (Isohanni, Honkonen, Vartiainen & Lönnqvist 2008, 73.)

Skitsofrenia on yleensä pitkäkestoinen häiriö ja siihen liittyy merkittävää työ- ja toimintakyvyn laskua. Teollistuneissa maissa skitsofrenian taloudellisten kokonaiskustannusten on arvioitu olevan 1-2 % luokkaa bruttokansantuotteesta. Skitsofreniasta aiheutuvat kustannukset eivät kuitenkaan ole ainoastaan taloudellisia, vaan myös psykologisia ja sosiaalisia. Ne kohdistuvat sairastuneen ohella myös koko sairastuneen perheeseen sekä yhteiskuntaan. (Isohanni ym. 2008, 73.)

Skitsofrenialle tunnusomaisia ovat tietyt havaintokyvyn, ajatustoiminnan, käyttäytymisen ja tunne-elämän häiriintymiseen liittyvät oireet. Tämän lisäksi skitsofreniaa sairastavilla esiintyy usein ongelmia yhdellä tai useammalla sosiaalisen toimintakyvyn alueella. Ongelmia voi olla ihmissuhteissa, työssä, opinnoissa tai jopa itsestä huolehtimisessa. Sairastuneen toimintakyky taantuu yleensä sairastumista edeltävän tason alapuolelle. Jos sairastuminen tapahtuu hyvin varhaisessa nuoruuden vaiheessa tai lapsuudessa skitsofreniaan sairastunut ei yleensä yllä sille toimintakyvyn alueelle, jolle hänen olisi voinut olettaa yltävän. (Isohanni ym. 2008, 77.) Miehillä skitsofrenian alkamisiän huippu on 20–28 ja naisilla 24–32 ikävuoden välillä, miehillä skitsofrenia näyttää alkavan hieman aiemmin uin naisilla. (Isohanni ym. 2008, 85).

Skitsofrenia on pitkäaikainen ja usein elinikäinen sairaus ja sen hoito on yleensä pitkäkestoista. Keskeistä skitsofrenian hoidossa on biologisten, psykoterapeuttisten ja psykososiaalisten hoitomuotojen yhdistäminen. Koska skitsofrenian syytä ei tunneta, ei sairauteen ole olemassa parantavaa hoitoa. Hoidolla ja kuntoutuksella pyritään lievittämään oireita, parantamaan psykososiaalista toimintakykyä ja sairastuneen sopeutumista sairauteen sekä tukemaan sairastunutta ja hänen perhettään. Tavoitteena on myös uusien psykoosijaksojen estäminen tai niiden määrän vähentäminen. (Isohanni ym. 2008, 106.)

Skitsofreeniselle ovat luonteenomaisia piirteitä perustavanlaatuisen ajattelun ja havaitsemisen vääristymät sekä tunteiden asiaankuulumattomuus tai latistuminen. Tiedon käsittelyyn liittyviä puutteita saattaa ajan mittaan esiintyä mutta kuitenkin tajunnan selkeys ja älylliset kyvyt säilyvät. Skitsofrenia johtaa etenevään tai ennallaan pysyvään vajavuuteen. Joissain tapauksissa se voi ilmetä yhtenä tai useampana sairausjaksona, joista henkilö paranee osittain tai kokonaan. (Malm, Lundin & Rutz, 1996, 14.)

2.1.2 Skitsofreniasta kuntoutuminen

Psykiatrinen kuntoutus on prosessina pitkäkestoinen ja se tähtää potilaan elämän laadun parantamiseen sekä itsetunnon vahvistamiseen. Siihen kuuluu potilaan psyykkisen ja fyysisen tilan parantamisen ohella myös ammatillisten valmiuksien vahvistaminen. Kuntoutus onnistuu varmimmin, kun sen lähtökohdaksi on kokonaisvaltainen ote ja se ulottuu myös vorovaikutussuhteiden parantamiseen. (Lähteenlahti 2008, 199.)

Kuntoutuksen tavoitteena on ihmisten tai ihmisryhmien elämäntilanteen muutos ja parempi tulevaisuus. Sen avulla pyritään ongelmallisesta tilanteesta kohti parempaa elämäntilannetta, positiivista muutosta. Kuntoutukselle on ominaista suunnitelmallisuus, kuntoutus perustuu harkintaan siitä, mikä on nykytilanne ja millaisia muutoksia siihen halutaan ja millaisin keinoin siihen pyritään. (Järvikoski & Härkäpää 2005, 35.)

Skitsofreniasta kuntoutuminen on pitkäkestoinen prosessi ja se käynnistyy arviointiprosessilla, jossa arvioidaan tulijan tarvetta kuntoutumiseen eli kuntoutumisvalmiutta. Arvioinneista, tutkimuksista ja selvityksistä saatava tieto kootaan yhteen moniammatilliseen yhteenvetoon joka toimii ensimmäisen kuntoutussuunnitelman pohjana. Sitä myös hyödynnetään kuntoutumisprosessin eri vaiheissa. Kokonaisarvioinnissa kartoitetaan myös kuntoutujan vahvuuksia, erityisosaamista, kiinnostuksen kohteita sekä muita häntä tukevia voimavaroja ja lähi-ihmissuhteiden verkostoa. (Lähteenlahti 2008, 199.)

Kuntoutuksen keskeinen työväline on kuntoutussuunnitelma. Sen avulla myös kuntoutuja pystyy jäsentämään omaa tilannettaan. Kuntoutuja on tasavertaisesti mukana kuntoutussuunnitelman laadinnassa, kuntoutumisensa suunnittelussa sekä päätöksenteossa. Kuntoutumisessa tarvitaan yleensä yhteistyötä omaisten ja kuntoutujan muun lähipiirin kanssa. Kuntoutussuunnitelma on myös kuntoutujan ja hänen läheistensä kanssa tehtävä sopimus, jossa määritellään kuntoutumisprosessin vaiheet, tavoitteet ja menetelmät. Kuntoutumisessa on tärkeää se, että kuntoutuja, hänen lähipiirinsä ja muut yhteistyötahot sitoutuvat yhdensuuntaiseen toimintaan ja heillä on yhteinen päämäärä. Kuntoutumissuunnitelma laaditaan aina kirjallisesti ja siihen kirjataan myös kuntoutumisen eteneminen ja välitavoitteiden arviointi. (Lähteenlahti 2008, 199.)

Kuntoutussuunnitelma on kuntoutuksen toteutusta ohjaava väline. Se ei ole pelkkä paperi, joka on laadittu etuisuuksia varten. Kuntoutussuunnitelman tavoitteena toimia kuntoutusta ohjaavana edistävänä interventiona ja sen tulisi tukea kuntoutuksen prosessinomaista luonnetta. Sen laatimisen tavoitteena on selkeyttää tavoitteita sekä keinoja asiakkaan kuntoutumiselle. Sen lisäksi sen tulisi lisätä kuntoutujan tietoisuutta omasta tilanteestaan sekä hänen vaihtoehtoistaan, mahdollisuuksistaan ja valinnoistaan. Kuntoutujan

näkökulmasta kuntoutussuunnitelman tulisi vastata kysymyksiin: Mihin kuntoutuksella pyritään kuntoutujan kannalta? Miten ja millä aikataululla palvelut tukevat häntä pääsemään tavoitteeseensa? (Koskisuus 2004, 124.)

Psykososiaalisella toimintakyvyllä tarkoitetaan kykyä tulla toimeen erilaisissa tavanomaisissa elämään ja yhteisöelämään liittyvissä tilanteissa. Psykososiaaliseen toimintakykyyn kuuluvat kyvyt selviytyä arjen tilanteista ja huolenpitotehtävistä. Lisäksi siihen kuuluvat kyky olla vuorovaikutuksissa toisten ihmisten kanssa sekä solmia sosiaalisia suhteita, ratkaista elämän arkipäiväisiä ongelmatilanteita sekä toimia omassa elin- ja toimintaympäristössään. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2002, 53.)

Kuntoutumisessa on lähtökohtana toimintaedellytysten muuttuminen. Kuntoutumisen tukemisen tulisi lähteä ihmisen omien voimavarojen tukemisesta, mahdollisuuksien sekä jäljellä olevan toimintakyvyn vahvistamisesta. (Kettunen ym. 2002, 91.)

Toivo on yksi kuntoutusta ohjaavista perusarvoista. Kuntoutus suuntautuu tulevaisuuteen ja muutoksen mahdollisuuteen. Toivon tulisi ohjata nykyhetken valintoja ja toimintaa. Toivo paremmasta, huolimatta siitä mikä on tilastollinen todennäköisyys kuntoutumiselle, on jokaisen kuntoutumisintervention ytimessä. Toivottomuus ja uskon puute luovat huonoa kuntoutustulosta. (Koskisuus 2004, 55.)

2.2 Aikuisen oppiminen

Aikuisen oppimisen teoriapohjan valitsin tähän työhön sekä sosiaalipedagogisen että sosiokonstruktiivisen oppimiskäsityksen näkökulmista. Sosiaalipedagogiikan valintaan teoriaperustaksi vaikutti se, että teorian perustana on halu auttaa ihmistä löytämään itse oman kasvunsa ja kehityksensä avaimet. Samansuuntainen näkemys on mielestäni sosiokonstruktiivisessa oppimiskäsityksessä, joka korostaa oppijan omaa roolia oppimistilanteissa.

Sosiaalipedagogiikka nähdään kaksinapaisena. Sen yleisenä tehtävänä nähdään olevan sosiaalinen kasvatus, joka auttaa ihmistä kasvamaan yhteiskuntaan ja yhteiselämään toisten ihmisten kanssa. Toisaalta sosiaalipedagogiikan erityistehtävänä on syrjäytyneiden ja onnettoman elävien ihmisten tukeminen kasvatuksen keinoin siten, että he kykenisivät kehittämään sekä omaa, että yhteisönsä elämää yhä inhimillisemmäksi ja täydellisemmäksi. (Kurki & Nivala, 2006, 12.)

Toiminnan avulla pyritään kasvattamaan yksilöä yhteisöön varten, yhteisön kanssa kuitenkin unohtamatta yksilön ja hänen persoonansa ainutlaatuisuutta. Pyrkimyksenä on muutos, jonka avulla parannetaan yksilön ja yhteisön

elämänlaatua. Siihen liittyy ihmisten auttaminen havaitsemaan omat sosiaaliset oikeutensa ja sen kautta heidän arkielämänsä elämänhallinnan nostaminen korkeammalle tasolle. (Hämäläinen & Kurki 1997, 37.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on yksi sosiokulttuurisen työn muoto. Toiminta perustuu ei-ohjaavin ja aktiivisiin pedagogiikan menetelmiin ja sen avulla tavoitellaan asenteiden ja ihmisten välisten suhteiden muutosta. Innostaminen on yhteisöllistä toimintaa sekä kasvatusta, mutta ei opetusta. Innostamisen avulla pyritään herättämään ja motivoimaan yksilössä ja ryhmässä halua kasvattaa itse itseään. Ryhmätoiminnassa ei ole opettajia vaan toiminta on subjekti – subjekti tasolla tapahtuvaa tasavertaista keskustelua. Innostamisen tärkeimpiä piirteitä on rakentaa horisontaalisia vuorovaikutuksen verkkoja ja kehitellä mahdollisimman monipuolista ryhmätoimintaa. Innostamisen perustana on käsitys ihmisestä ja yhteiskunnasta. (Kurki 2000, 25–26.)

2.2.1 Sosiokonstruktiiivinen oppimiskäsitys

Konstruktiiivinen oppiminen on prosessi, jonka avulla ihminen valikoi, tulkitsee ja työstää aistiensa avulla vastaanottamaansa tietoa. Oppijalla on aktiivinen rooli oppimisprosessissa, opettaja voi tarjota näkökulmia ja tukea sekä toimia tuutorina. Tieto ei ole pelkkää passiivista vastaanottamista vaan se on opiskelijan omaa aktiivista tiedon rakentamista ja uuden liittämistä aikaisemmin opittuun tietoon. (Kauppila 2007, 40.)

Sosiokonstruktiiivinen oppimiskäsitys on kehittynyt konstruktiiivisesta oppimiskäsityksestä ja siinä korostetaan vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita, oppiminen rakennetaan vuorovaikutuksessa muiden oppijoiden kanssa. Oppiminen tapahtuu tietyissä sosiokulttuurisissa konteksteissa. Oppimista pidetään laaja-alaisena prosessina, johon kuuluvat mm. itseohjautuvuus, yhteistyö ja identiteetin kehitys. (Kauppila 2007, 48.)

Oppimisen sosiokulttuurisessa näkemyksessä korostetaan tiedon sosiaalista ja kulttuurista alkuperää, oppimisen katsotaan olevan sidottu yksilöä ympäröivään kulttuuriin ja instituutioihin (Kauppila 2007, 51).

Sosiokonstruktiiivinen näkemys sisältää näkemyksen opettajasta myötävaikuttajan roolissa, opiskelija itse on olennaisessa roolissa ja luo mielekkyyden omaan oppimiseensa. On tärkeää, että opiskelija kokee itsensä onnistuvaksi ja päteväksi, kun opiskelija onnistuu vaikeaksi kokemassaan tehtävässä hänen itseluottamuksensa ja rohkeutensa kasvaa. (Kauppila 2007, 119–120.)

2.2.2 Selkokieli oppimisen tukena

Valitsin oppimateriaalin rakentamiseen menetelmäksi selkokielen. Skitsofreniaan liittyy usein puutteita tiedonkäsittelyssä sekä ongelmia oppimisen alueella ja näitä vaikeuksia halusin poistaa tekemällä oppimateriaalista mahdollisimman helppolukuista. Idean selkokielen käyttöön sain lukiessani Kyllästäisen (2008), selkokielellä tekemää opasta Skitsofreniasta voi kuntoutua.

Selkokieli on sisällöltään ja sanastoltaan sekä rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi muokattua kieltä niitä ihmisiä varten, joilla on vaikeuksia lukemisessa ja ymmärtämisessä (Sainio & Rajala 2002, 8).

Selkokielessä ei ole omia sääntöjä, jotka poikkeavat suomen kielen säännöistä. Selkokielessä kiinnitetään huomiota joihinkin luettavuutta ja ymmärrettävyyttä lisääviin asioihin, kuten sanastoon ja rakenteeseen. Selkokieli poikkeaa eniten yleiskielestä suhteessa lukijaan. Yleiskielessä teksti suunnataan normaalitasoiselle lukijalle kun taas selkokielessä kirjoittaja pyrkii pitämään tietynlaisen lukijaryhmän mielessä. Koska lähtökohtana on lukija, hyvä selkokieli on lähellä luontevaa kertomisen tapaa. Kirjoittaja yleensä kerää eri lähteistä tietoa aiheesta ja kertoo sen omin sanoin lukijalle. (Sainio ym. 2002, 24.)

Selkotehtävän kirjoittaminen on aina mukauttamista jos tekstiä ei kirjoiteta lähtötekstin pohjalta, se mukautetaan yleiskieleen. Teksti sijoitetaan uuteen käyttöyhteyteen. Kirjoittajan on mietittävä, kenelle teksti on tarkoitettu ja kirjoittaja tekee tekstistään viestin, jonka uskoo parhaiten sopivan lukijalleen. (Sainio ym. 2002, 39.)

2.2.3 Kansalaisuuden käsite

Kansalaisuus ja kansalaisvalmiudet ovat käsitteitä, jotka liittyvät tutkimuskysymykseeni sekä tutkimustehtävääni. Yhtenä tutkimustehtävänäni on selvittää, miten ATK-koulutuksen avulla voidaan parantaa pitkään skitsofreniaa sairastaneiden mielenterveyskuntoutujien kansalaisvalmiuksia.

Nivalan (2006) mukaan kansalaisuus tarkoittaa yhteisön jäsenyyttä ja se liittyy erilaisiin ihmisten yhteiselämän muotoihin. Yhteisöllä tässä yhteydessä tarkoitetaan yleisluonteisesti ihmisten järjestämää tapaa elää yhdessä. Se voi olla valtio, kaupunki, yhteiskunta tai muu löyhä yhteiselämän muoto. Kasvatuksellisesti kansalaisuutta voidaan tarkastella siten, että kansalaiseksi ei synnytä vaan siihen kasvetaan. Kasvatuksen avulla ihminen valmistetaan elämään ja toimimaan poliittisessa yhteisössään. (Nivala 2006, 25–27.)

Kansalaiskasvatuksen tavoitteet asetetaan yhteiskunnallisista lähtökohdista. Sen avulla kehitetään yksilössä niitä ominaisuuksia, jotka olemassa olevan yhteiskunnan kannalta ovat toivottavia. Kansalaisuus nähdään poliittisen yhteisön jäsenyytenä ja yhteiskunnan kannalta jäsenyyden kriteerinä on toiminnallisuus, kuinka aktiivinen tai passiivinen yhteiskunnan jäsen on. Jäsenten väliset suhteet nähdään toiminnassa toteutuvana vuorovaikutuksena. Jäsenyyteen valmistaminen on tiedollista, taidollista ja asenteellista valmennusta toisin sanoen kunnan kansalaisen kasvatusta. (Nivala 2006, 32.)

Yhteisön jäsenyyteen valmistamista voi tarkastella sosialisationa tai kasvatuksena. Sosialisatio on koko elämän ajan kestävä yhteiskunnallistumista. Tämä on tulevista toimintakykyiseksi jäseneksi poliittisessa ympäristössään ja edellyttää yhteisön toimintatapojen omaksumista. Siihen sisältyvä myös kaikki yhteisön säännöt, normit, arvot ja kaikki sosiaalisesti jaettu tieto, jota tarvitsee voidakseen käyttäytyä yhteisönsä hyväksymällä tavalla. (Nivala 2006, 53.)

2.3 Aiempia tutkimuksia aiheesta

Skitsofreniaa sairautena ja siihen liittyviä oireita on tutkittu paljon. Vähemmälle on jäänyt tutkimus siitä, millaisin menetelmin kuntoutumisen ohjausta tulisi tehdä ja miten skitsofreniaa sairastava oppii uusia asioita. Mattilan (2002) väitöskirja: ”Miten ohjata mielen kuntoutujaa?” sekä Pihlajan (2008) pro gradu-tutkielma: ”Joka päivä ittesä kuntouttaminen on kova työ” perustavat tutkimuksensa mielenterveyskuntoutuja oppimiseen sekä kuntoutuksen ohjaukseen ja sen menetelmiin. Olen kerännyt Mattilan (2002) väitöskirjasta sekä Pihlajan (2008) pro gradu-tutkielmasta niitä tuloksia, jotka ovat opinnäytetyöni kannalta oleellisia. Mattilan (2002) osalta minua kiinnosti asukkaiden oma ääni ja toiveet heitä itseään koskevasta kuntoutuksen ohjaamisesta ja Pihlajan (2008) osalta ohjaajien näkemykset mielenterveyskuntoutujasta uuden oppijana.

Mattila (2002), tutkimuksessaan Miten ohjata mielen kuntoutujaa, on tehnyt neliosaisen tutkimuksen mielenterveyskuntoutujien polusta sairaalasta kuntoutuskotiin. Hän käytti tutkimuksessaan mielenterveyskuntoutujasta termiä mielen kuntoutuja. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa tietoa yksityisistä mielenterveystyön hoito- ja palvelukodeista Suomessa sekä niiden asukkaita ohjaavasta kuntoutuksesta ja niiden välineistä. Hän haki tutkimuksellaan vastauksia kysymyksiin: mitä mielen kuntoutujan ohjaus on ja miksi se toteutuu niin kuin toteutuu hoito- ja palvelukodissa? Lisäksi hän hakee vastausta kysymykseen miten ja millä alueella kuntoutusta tulisi erityisesti kehittää. Tutkimus on toteutettu neliosaisena. (Mattila 2002, 3.)

Ensimmäisessä vaiheessa Mattila (2002) syvensi ohjauksen teoriaa kuvailemalla ja vertailemalla keskenään potilaiden käsityksiä ja kokemuksia sairaalahoidon aikaisesta ohjaustoiminnasta. Toisessa vaiheessa hän keräsi

tietoa kuntouttavasta työtoiminnasta ja kuntoutuksen teorianhistoriallisista vaiheista ja kehittämistarpeista vuonna 1996 eräässä yksityisessä yhdistyksessä. Kolmannessa osassa hän kuvasi ja tutki hoito- ja palvelukotien asukkaiden omia kokemuksia ja käsityksiä omista terveystavoitteista ja menetelmistä, joilla tavoitteisiin pyritään haastatteleamalla vuonna 1997 viittäkymmentä hoito- ja palvelukodin asiakasta. Neljännessä vaiheessa Mattila (2002) teki vuonna 1999 kyselyn kolmeenkymmeneenkahteen hoito- ja palvelukotiin yhdeksälle kymmenelle kahdeksalle työntekijälle ja vertasi siitä saatuja vastauksia ja tuloksia aiempien tutkimusvaiheidensa tuloksiin. (Mattila 2002, 4–5.)

Toisessa tutkimusvaiheessa Mattila (2002) tarkasteli ensin mielen kuntoutujien kuntoutumisen ohjausta yksityisessä kuntoutumiskodissa ihmisen työtoiminnan rakennemallin näkökulmasta. Tutkimuksen hän toteutti Keski-Suomen Sopimusvuori ry:ssä havainnoimalla toimintaa kaksi päivää. Yksikössä oli vuonna 1996 toiminnassa päivätoiminta, työtoiminta, kuntoutumiskoti, päivä kuntoutumisyksikkö, tuettuja asuntoja sekä itsenäiseen asumiseen tarkoitettuja asuntoja. Tutkimuskysymyksiä toisessa vaiheessa olivat: 1. millainen on kuntoutumiskodin arki, 2. millaisia kehitysvaiheita voidaan erottaa yksityisen kuntoutuspalvelujen tuottajan historiassa ja 3. millaisia ristiriitoja ja kehitystarpeita voidaan tunnistaa kuntoutumiskodin nykyisessä työtoiminnassa? (Mattila 2002, 4–5.)

Mattila (2002) jäsensi kolmannen ja neljännen tutkimusvaiheen tutkimuskysymykset ihmisen työtoiminnan rakennemallin mukaisesti viitaten Engeströmiin. Tutkimuskysymyksiä olivat: 1. millainen käsitys hoito tai palvelukodin asukkaalla on hänen terveyteensä liittyvistä tavoitteista, 2. miten asukkaiden terveyspyrkimykseen vastataan ja 3. millaisia mahdollisuuksia, ongelmia ja ratkaisuja voidaan kuvata asukkaiden terveystavoitteisiin pyrkimisen ja kuntouttavan työtoiminnan välillä? (Mattila 2002, 4 – 5.)

Neljännessä tutkimusvaiheessa Mattilan tarkoituksena oli kuvata ja analysoida asukkaiden ohjausta kuntoutumisen prosessissa työntekijöiden näkökulmasta ja syventää teoreettista tarkastelua mielenterveyskuntoutuksen kehitystehtävästä ja kuntoutumisen ohjaamisesta. Tutkimuskysymyksiä olivat: 1. millaisina hoito- tai palvelukodin työntekijä kuvaa asukkaan kuntoutumisen tavoitteita, 2. millaisena työntekijä kuvaa omaa toimintaansa asukkaan kuntoutumisen ohjaamisessa, 3. millaisena työntekijä kuvaa hoito- tai palvelukoti-yhteisön työtoimintaa ja 4. millaisia ongelmia ja ongelmien ratkaisutapoja hoito- tai palvelukotien työntekijät esittävät kuntoutustyössä. (Mattila 2002, 4 – 5.)

Mattilaa (2002) kiinnosti tutkimuksensa toisessa osassa se, miten ja miksi mielen kuntoutujaa ohjataan toiminnallisuudessa ja omatoimisuudessa, miten ja millaisista asioista hänen kanssaan keskustellaan, miten mielen kuntoutujan voimavaroja hyödynnetään kuntoutumisessa, miten kuntoutussuhde toimii ja millainen on kuntoutusyhteisön ilmapiiri. Hän teki tutkimuksestaan

kenttäpäiväkirjaa johon kirjasi havaintoja kellonajoittain aamun askareista, ruokailutilanteista, sekä ihmisten keskinäisestä kanssakäymisestä ja työtilanteista kuntoutumiskodin arjessa. Tutkimushenkilöinä oli seitsemän kuntoutuskodin asukasta sekä viisi yhdistyksen työntekijää. (Mattila 2002, 53.)

Kahden päivän havainnoinnin perusteella Mattila (2002) totesi, etteivät asukkaat tehneet mitään ylimääräistä, mistä ei ollut heille mitään henkilökohtaista hyötyä. Hän myös totesi, että kuntoutujalle omatoiminen oppiminen oli usein vaikeata. Vähäisen omaehtoisuuden, arkuuden ja sosiaalisiin tilanteisiin liittyvän jännittämisen vuoksi asukkaat eivät rohjenneet, Mattilan havaintojen mukaan, pyytää apua työntekijältä, Keskeisimpiin kuntoutusongelmiin, kuntoutujien arkuuden, toimettomuuden ja oma-aloitteisuuden vähäisyyden korjaamiseen tarvittaisiin Mattilan (2002) mukaan, resurssihenkilöiltä järeämpiä työkaluja kuin sivusta seuraaminen ja tukeminen. Kuntoutuskodin henkilökunnan ja asukkaiden vuorovaikutusta kuvasi niin sanottu hiljainen sopimus, opittu kulttuuri, jossa toisen yksityisyyttä kunnioitettiin niin, etteivät asukkaat ja henkilökunta olleet paljon tekemisissä keskenään. Yhteisössä oltiin yksin, ruokailutilanteissakin oltiin yksin, toisten kanssa ei puheltu. Työntekijä oli herättäjä ja aamun askareissa sivusta seuraaja. (Mattila 2002, 66–69.)

Mattila (2002) tulkitsi kuntoutujien toiveita kuntoutuksesta ja viestinä ohjaajille kokosi kuntoutujien toiveita. Kuntoutujat toivoivat, että ohjaajat viettäisivät enemmän aikaa heidän kanssaan, etteivät he kokisi oloaan niin yksinäiseksi. He halusivat myös mukaan toisia kuntoutujia, saadakseen heiltä uutta ajateltavaa ja uusia toimintatapoja. He myös toivoivat, että ohjaajat olisivat täysillä mukana jakaen omia kokemuksiaan malleiksi kokemuksista. He myös kaipasivat keskustelua yksilöllisistä ja yhteisöllisistä kokemuksista asumiseen, terveyteen ja kuntoutumiseen liittyvissä kysymyksissä. Kuntoutujat kaipasivat myös ohjausta ja rohkaisua spontaaniin toimintaan. Sen avulla he voisivat huomata, että selviytyminen on arjessa oppimista ja siitä nauttimista. (Mattila 2002, 206–209.)

Kyselyn palvelukotien asukkaille perusteella, Mattila (2002) kokosi listan, joka kuvastaa asukkaiden toiveita omien kokemusten perusteella. Mattilan (2002) tulkinnan mukaisesti mielenterveyskuntoutuja toiveet kuntoutuksen ohjaajille liittyivät elämän useille eri osa-alueille. (Mattila 2002, 206–209.)

Kuntoutujat odottivat ohjaukselta sitä, että ohjaajat enemmän auttaisivat heitä kuntoutumaan antamalla heille aikaansa mutta myös palvelemalla ajoittain. He toivoivat enemmän keskustelua ohjaajien kanssa, sekä ohjausta heidän oman vaikutusvaltansa lisäämiseksi. Kuntoutujat kokivat ansaitsevansa arkiaskareiden tekemisen ohella kehittävämpää toimintaa. Ohjaajia tarvittaisiin myös vapaa-ajalla, jotta he voisivat löytää lisää voimavaroja itsestään. Työnteon, kontrollin ja valvonnan sijaan he kaipasivat ohjausta

käsittämään omia tunteitaan, ajatuksiaan sekä mielikuviaan työnteosta ja vapaa-ajasta. Ohjaajat myös koettiin tärkeinä henkilöinä elämässä ja he toivovat oppimista yhteisistä kokemuksista. (Mattila 2002 206–209.)

Mattila (2002) esittää tutkimuksen tulosten pohjalta useita jatkotutkimusaiheita. Ohjaavan kuntoutuksen näkökulmasta keskeistä olisi tutkia jatkossa, miten kokemuseräinen ohjaus jalkautuu kuntoutusyhteisöihin ja miten se edistää mielen kuntoutujien vaikutusvaltaisuuden lisääntymistä. Yhteisöllisyyttä tavoittelevien hoito- ja palvelukotien keskinäisen yhteistyön, vertaistuen ja verkostotyön selvittäminen toimintatutkimuksena voisi Mattilan mukaan johtaa mielen kuntoutujien nykyistä parempaan yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Mielenterveyskuntoutujien opiskelun mahdollisuutta tulisi lisätä selvittämällä heille tarkoitettuja koulutusohjelmien ja kouluttajatahoja. Näin voitaisiin hänen mielestään mahdollisesti lisätä mielenterveyskuntoutujan arvokkuuden, toimeliaisuuden ja elämän tarkoituksellisuuden kokemusta. (Mattila 2002, 219)

Pihlaja (2008) pro gradu-tutkielmassaan kartoitti mielenterveyskuntoutujan arjessa oppimista. Tutkimuksen tehtävänä oli selvittää miten työntekijät kuvaavat mielenterveyskuntoutujaa oppijana ja millaista on kuntoutujan ohjaaminen. Lisäksi tutkimus selvitti yhteisöllisyyden ja vertaisryhmän merkitystä kuntoutujalle.

Pihlaja (2008) näkee arjessa selviytymisen ja siinä tukemisen olevan mielenterveyskuntoutuksessa keskeinen alue, joka edelleen vaatii resursointia sekä työmenetelmien kehittämistä. Erityisesti mielenterveysongelmien kohdalla haastavaksi Pihlaja (2008) näkee hoidon ja kuntoutuksen rajanvedon hankaluuden, kuntoutuksesta tulee helposti hoidolle alistainen. Hoitomenetelmiä on kyllä kehitetty, mutta kuntoutusmenetelmien kehittäminen on ollut vähäisempää. Mielenterveystyötä on arvosteltu sen psykoterapeutisoitumisesta ja lääketiedepainotteisuudesta.

Pihlajan (2008) pro gradu -tutkimus kohdentui avohoidon kuntoutuskäytäntöihin ja hoitotyöntekijöiden keinoihin tukea kuntoutujia arjessa selviytymisessä ja kokemuksistaan oppimisessa. Tutkimus toteutettiin kahdessa mielenterveyskuntoutumisen paikassa, sairaanhoitopiirin palveluihin kuuluvan tehostetun psykiatrisen kuntoutusasumisen yksikössä sekä yhdessä terveydenhuollon kuntayhtymän mielenterveyspalveluihin kuuluvan mielenterveyskeskuksen kuntoutumiskodissa.

Pihlajan (2008) tutkimus oli luonteeltaan etnografinen ja siinä kartoitettiin hoitotyöntekijöiden toimintaa mielenterveyskuntoutujien kuntoutuksen ja arkipäivän tukemisessa sekä kuntoutujien oppimaan ja kuntoutumaan ohjaamisessa. Tutkimuksen tehtävänä oli myös selvittää, miten työntekijät kuvaavat mielenterveyskuntoutujaa oppivana kuntoutujana. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin yhteisöllisyyden merkitystä kuntoutujan arkipäivän elämässä.

Tutkimuksen Pihlaja toteutti osallistuvalla havainnoinnilla sekä haastatteluilla. Havainnoinnin aikana hän teki kenttämuistiinpanoja havainnoimistaan tapahtumista ja keskusteluista. Haastatteluissa menetelmänä Pihlaja (2008) käytti avointa haastattelua. Tutkimustehtäväksi täsmentyi kolme aluetta: aikuinen mielenterveyskuntoutuja oppijana, kuntoutumaan ohjaaminen sekä yhteisön merkitys oppimisessa. Kuntoutumisen ohjaamista Pihlaja (2008) selvitti kolmen eri kysymyksen kautta: miksi, mitä ja miten ohjataan.

Tutkimustuloksina Pihlaja (2008), kuvasi mielenterveyskuntoutujaa oppijana työntekijöiden haastattelujen perusteella. Työntekijät näkivät kuntoutumisen pitkänä, jopa elinikäisenä projektina. Kuntoutujan käsitykseen omasta itsestään ja identiteetistään vaikuttavat mielenterveyden häiriön laatu ja kesto. Myös kuntoutujan elämänhistoria vaikuttaa siihen, miten kuntoutuja näkee ja kokee oman itsensä. Mielenterveyskuntoutujan historia sisältää epäonnistumisen kokemuksia ja menetettyjä mahdollisuuksia. Nämä kokemukset ovat muokanneet mielenterveyskuntoutujan käsitystä omasta itsestään. Usein kuntoutujat eivät uskalla edes yrittää, koska pelkäävät epäonnistumista. Jos kuntoutujan kykyihin ei uskota, hän ei itsekään usko niihin vaan saattaa alkaa käyttäytyä odotetulla tavalla.

Kuntoutujan toimintakykyyn vaikuttavat kuntoutujan käsitykset itsestä sekä ympäristön suhtautuminen häneen. Kognitiiviset häiriöt vaikuttavat kuntoutujan selviytymiseen arjen toiminnoissa. Samalla ne myös vaikeuttavat uusien taitojen, kuten ruuan valmistuksen ja tietokoneen käytön, oppimista. Kuntoutuksen edetessä kognitiiviset taidot voivat kuitenkin kehittyä. Mielekkään tekemisen liittyminen arkipäivään edistää kuntoutumista. Ohjauksella pyritään vaikuttamaan kuntoutujan pystyvyysodotuksiin eli kykyyn uskoa itseensä ja vaikuttaa omaan kuntoutumiseensa. Kuntoutujan motivaatioon ohjauksella on tärkeä vaikutus. Pystyvyysodotukset vaikuttavat kuntoutujan suhtautumiseen omaan kuntoutumiseensa ja uuden oppimiseen. Jos kuntoutuja kokee, ettei mikään onnistu, niin hän ei edes halua yrittää ja näin vetäytyy entisestään. (Pihlaja 2008, 76.) Hoitajan työssä opetus on etukäteen hyvin suunniteltua, kuntoutujan oppimiseen tähtäävää, tavoitteellista toimintaa. Siihen sisältyy hyvien oppimistilanteiden luomista (Pihlaja 2008, 87).

Tutkimuksensa johtopäätöksissä Pihlaja (2008) toteaa, että sopivien ohjausmenetelmien valinta edellyttää, että ohjaaja tietää millainen oppimistyyli kuntoutujalla on. Kuntoutuja voi omaksua asioita visuaalisesti, kielellisesti, tekemällä, musiikin tai rytmin avulla, asiakokonaisuuksien tai yksityiskohtien avulla tai yhteistyössä muiden kuntoutujien kanssa. Kuntoutujat tarvitsevat toisia henkilöitä ja liikkumisen mahdollisuutta oppimistilanteisiin. Lisäksi he tarvitsevat erilaisia vaihtoehtoja milloin, missä ja miten he oppivat. Näin ollen esimerkiksi erilaiset toiminnalliset ryhmät ovat tarkoituksenmukaisia oppimiseen. Mattilan (2002) mukaan Pihlaja toteaa

että kuntoutuja on kuntoutumisen ohjauksessa yhteistyökumppani, jonka inhimillinen perusoikeus on kommunikoida ympäristönsä kanssa kokemuksista ja oppia niille annettujen merkitysten kautta.

2.4 Asumispalvelut ja niitä koskevaa lainsäädäntöä

Mielenterveyslain mukaan mielisairautta tai muuta mielenterveyshäiriötä potevalle henkilölle on järjestettävä mahdollisuus hänen tarvitsemaansa lääkinnälliseen tai sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvään tuki- ja palveluasumiseen. Laki myös velvoittaa kunnan huolehtimaan mielenterveyspalvelujen järjestämisestä osana kansanterveystyötä ja osana sosiaalihuoltoa (Mielenterveyslaki 1116/1990 1. 3. ja 4.§).

Lainsäädäntö luokittelee asumispalvelut sosiaalipalveluiksi, joiden järjestämisestä kunnan on huolehdittava ja asumispalveluilla tarkoitetaan palvelu- ja tuki asumisen järjestämistä Asumispalveluja annetaan henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä (Sosiaalihuoltolaki 710/1982 2. 23§). Asumispalveluja järjestetään palveluasunnoissa ja tukiasunnoissa, joissa henkilön itsenäistä asumista tai siirtymistä itsenäiseen asumiseen tuetaan sosiaalityöllä ja muilla sosiaalipalveluilla (Sosiaalihuoltoasetus 607/1983 10.§.).

Palveluasuminen on usein yhteisöllistä asumista ryhmäasunnossa. Joissain tapauksissa palveluasuminen voi myös olla tavallista palveluasumista itsenäisessä asunnossa. Palvelukodeissa henkilöstöä on paikalla päivisin ja öisin on järjestettynä puhelinpäivystys. Palveluasumisessa toiminnalla on painopisteenä asukkaiden monipuolinen kuntoutus. Kuntoutus pitää sisällään asiakkaan toimintakyvyn ja sosiaalisten suhteiden vahvistaminen. Kuntoutujia ohjataan selviytymään sairautensa kanssa sekä hankkimaan selviytymiseen tarvittavia toimintavalmiuksia. Harjoittelu kohdistetaan itsenäistä asumista tukeviin taitoihin, kuten ruoanlaittoon, siivoukseen ja pyykinpesuun. Kuntoutujaa myös ohjataan tekemään itsenäisesti päätöksiä, kuten hoitamaan raha-asioitaan sekä muita asioitaan. Kuntoutujaa kannustetaan asioimaan asumispalveluyksikön ulkopuolella. Kuntoutujalla on myös mahdollisuus osallistua päivätoimintaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.)

Kuntoutuspalveluiden, jotka järjestetään monimuotoisesti, tarkoituksena on edistää kuntoutujan siirtymistä palveluasumisesta itsenäisempiin asumisen muotoihin. Kun mielenterveyskuntoutujalle järjestetään asumispalveluja ja kuntouttavia palveluja, sillä tavoitellaan kuntoutujan toimintakyvyn säilymistä tai paranemista ja sen myötä kuntoutujan mahdollista siirtymistä itsenäisempään asumiseen. Kuntoutussuunnitelmaan sisältyvä palvelukokonaisuus voidaan hankkia joko yhdeltä palveluntuottajalta tai se voi koostua usean eri yksikön antamista palveluista. Työtoimintaa voidaan esimerkiksi järjestää asumispalveluyksikön ulkopuolella. Terveystuonon

palvelut voivat osittain sisältyä asumispalveluyksikön palveluihin tai ne voidaan tarpeen mukaan järjestää esimerkiksi kunnan toimintana. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2007.)

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYS

Tämän opinnäytetyöni tutkimustehtävä on kaksiosainen. Pysin työssäni selvittämään, miten uusien asioiden, tässä tapauksessa ATK-taitojen, oppiminen mahdollistuu pitkään skitsofreniaa sairastaneilta palvelukodissa asuvilta mielenterveyskuntoutujilta. Palvelukodissa asuvat mielenterveyskuntoutajat ovat yleensä pitkäaikaiskuntoutujia. Useilla heistä on taustalla pitkiä sairaalajaksoja, jopa useita vuosia. He ovat asuneet palvelukodilla useita vuosia eivätkä selviä itsenäisemmässä asumismuodossa, koska sairauden vuoksi heidän arjen hallinnan taidoissa on huomattavia puutteita. Kuntoutus palvelukodilla perustuu arjen perustaitojen harjoitteluun ja ylläpitämiseen. Kontaktit ympäröivään yhteiskuntaan ovat vähäisiä. Yhteiskunnan muutos tietoyhteiskunnaksi on jäänyt heiltä vähemmälle huomiolle. Tietotekniikan ja ATK-taitojen hallinta on yksi tietoyhteiskunnan perustaidoista ja muodostunut myös osaksi kansalaisvalmiuksia.

Pysin opinnäytetyössäni selvittämään sitä, sopiiko ATK-koulutus ja koulutuksen avulla asukkaiden kansalaisvalmiuksien parantaminen osaksi HCN Oy:n sosiaalista kuntoutusta. Tähän tutkimustehtävään haen vastauksia kahden pääkysymyksen avulla, jotka ovat:

Miten ATK-taitojen oppiminen tapahtuu palvelukodissa asuvilla pitkään skitsofreniaa sairastaneilla mielenterveyskuntoutujilla?

Sopiiko ATK-taitojen opiskelu osaksi palvelukodin sosiaalista kuntoutusta?

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni käsitteli skitsofreniaa sairastavien mielenterveyskuntoutujien oppimista. Kysymykseen miten ATK-taitojen oppiminen tapahtuu kohderyhmällä hain vastausta seuraavilla apukysymyksillä:

Miten luoda ja ylläpitää oppimisympäristöä joka on riittävän turvallinen jotta mielenterveyskuntoutujalle mahdollistuu uusien taitojen opiskelu?

Miten asiakkaat toimivat ryhmässä? Millaisilla menetelmillä ryhmäytymistä voi tukea?

Minkälaisia ovat hyvät oppimiskokemukset asiakasryhmäni mielestä?

Toinen tutkimuskysymykseni liittyi HCN Oy:n sosiaaliseen kuntoutukseen ja sen kehittämiseen ja kysymykseen: Sopiiko ATK-taitojen opiskelu ja sen kautta asukkaiden kansalaisvalmiuksien parantaminen osaksi HCN Oy:n sosiaalista kuntoutusta? Tähän kysymykseen apukysymykset olivat:

Miten uusien taitojen oppiminen tukee kuntoutumisprosessia?
Miten selkokieltä ja sen käyttämistä oppimismateriaalissa voi hyödyntää HCN Oy:n sosiaalisessa kuntoutuksessa?

Tutkimuspäiväkirjasta ja havaintolomakkeista nousivat esiin teemat haastatteluihin, jotka toteutin kurssin jälkeen. Tutkimus, jonka tein on laadullinen tutkimus.

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON KERUUMENETELMÄ

Tutkimus, jonka tein opinnäytetyöhöni oli laadullinen tutkimus ja toteutin tutkimuksen toimintatutkimuksena. Tutkimuksessa, jonka tein, on laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä, koska tiedonhankinta ja aineisto tähän opinnäytetyöhön on koottu luonnollisessa tilanteessa. Toimintatutkimuksen menetelmä sopi mielestäni hyvin opinnäytetyöni aiheeseen, koska opinnäytetyössäni pyrin toiminnan avulla muuttamaan käytäntöjä ja tutkimaan muutoksen vaikutuksia.

4.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen erityispiirteitä ovat: Tutkimus luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa ja aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa. Tutkijan omat havainnot ja/tai keskustelut ihmisten kanssa ovat keskeisessä osassa laadullisessa tutkimuksessa. Kohdejoukko on valittu tarkoituksenomaisesti, eikä ole satunnaisotos. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja tulkinta on sen mukaista.(Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.)

Tiedonhankinta menetelminä käytin osallistavaa havainnointia ja täytin tutkimuspäiväkirjaa ryhmäkerroista. Lisäksi haastattelin ryhmän jäsenet ennen ja jälkeen koulutuksen. Ennen koulutuksen alkamista haastattelin kurssiin osallistujia käyttäen apunani lomaketta (liite), johon keräsin taustatietoja ryhmän jäsenistä. Kurssin loputtua haastattelin kurssiin osallistuneet sekä palvelukodin yksikön vastaavan sekä sosiaalisen kuntoutuksenvastaavan teemahaastattelulla. Haastattelukertoja oli kaksi. Kurssiin osallistuneiden haastattelun toteutin ryhmähaastatteluna. Yksikön vastaavan ja sosiaalisen kuntoutuksen vastaavan haastattelin yhtä aikaa. Molemmat teemahaastattelut nauhoitin.

Osallistavassa havainnoinnissa tutkija osallistuu tutkittavien ehdoilla heidän toimintaansa, tutkija pyrkii usein tutkittavien ryhmän jäseneksi pyrkimällä jakamaan elämäkokemuksia ryhmän kanssa astumalla heidän kulttuuriseen maailmaansa. Usein tutkijalla on oma rooli ryhmässä. (Hirsjärvi ym 2007, 211) Osallistumiseni ryhmään yhtenä sen jäsenenä oli luontevaa, koska tunsin

kaikki ryhmän jäsenet entuudestaan, olen työskennellyt heidän parissaan puolitoista vuota.

Havainnoinnin etu on se, että sillä saadaan välitöntä, suoraa tietoa yksilöiden ja ryhmien toiminnasta ja käyttäytymisestä, sen avulla päästään luonnolliseen ympäristöön (Hirsjärvi ym. 2007, 208). Tutkimuspäiväkirjaan kirjasin havaintoja ryhmän toiminnasta sekä aiheen oppimisesta ja opitun asian omaksumisesta. Kirjasin myös havaintoja siitä, miten ryhmä muodostui. Kiinnostuksen kohteena oli ryhmän muodostuminen ja sitoutuminen, koska skitsofreenikoilla on yleensä vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa ja ryhmänä toimimisessa. Ennen toiminnan aloittamista pyysin kaikilta ryhmään osallistuvilta luvan heitä koskevien tietojen käyttämisestä tutkimuksessani. Huolehdin siitä, että heidän henkilöllisyytensä pysyy salassa eikä heitä voi tunnistaa opinnäytetyöni raportista.

4.2 Toimintatutkimus

Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tutkimuksen avulla muuttaa tai ratkaista erityyppisiä ongelmia sekä muuttaa vallitsevia käytäntöjä. Toimintatutkimuksen avulla pyritään muuttamaan tutkittavaa todellisuutta ottamalla tutkittavat eli käytännöissä toimivat ihmiset aktiivisiksi osallisiksi tutkimuksessa. Käytäntöihin suuntautuminen, muutokseen pyrkiminen ja tutkittavien osallistuminen tutkimusprosessiin ovat toimintatutkimuksen piirteitä. Toimintatutkimuksen kohde voi olla melkein mikä tahansa ihmiselämään liittyvä piirre. (Kuula 1999, 9-11.)

Yksi toimintatutkimuksen lähtökohta on reflektiivinen ajattelu, jonka avulla pyritään uudenlaiseen toiminnan ymmärtämiseen ja sitä kautta kehittämään toimintaa. Reflektion keskeisyys ilmenee toimintatutkimuksessa siten, että toimintatutkimusta hahmotellaan itsereflektiivisenä kehänä, jossa toiminta sen havainnointi, reflektointi ja uudelleensuunnittelu seuraavat toisiaan. (Heikkinen, 2007, 201–202.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimukseni oli kaksiosainen. Toiminnallinen osuus koostui kymmenestä ryhmätapaamisesta läheisen yhteiskoulun ATK-luokassa, jossa opetin ryhmälle tietokoneen peruskäyttöä. Aluksi toimintakertoja piti olla yksitoista, mutta sairastuin kesken koulutusjakson, joten yksi torstai jäi väliin.

Ryhmäkertojen jälkeen haastattelin ryhmään osallistuneet asukkaat temahaastattelulla. Haastattelin myös palvelukodin yksikönvastaavan sekä sosiaalisen kuntoutuksen vastaavan temahaastattelulla. Molemmat haastattelut nauhoitin.

Tässä luvussa kerron palvelukodista tutkimusympäristönä. Palvelukodin kuvaamisella pyrin valottamaan lukijalle kohderyhmän sosiokulttuurista todellisuutta. Kerron myös tutkimuksen kohderyhmän valinnasta, esittelen ryhmän sekä kuvailen sitä, miten toteutin tutkimukseni. Palvelukodin toimintaympäristön kuvauksessa suurin osa tiedosta on kerätty oman kokemukseni kautta. Olen työskennellyt kyseisessä palvelukodissa sijaisen noin kaksi vuotta ja tunnen työyhteisön, palvelukodin työkäytännöt sekä asukkaat hyvin.

5.1 Human Care Network Sosiaalisen kuntoutuksen tutkimusympäristönä

Human Care Network – HCN Oy on perheyhtiö, joka tarjoaa yksityisiä sosiaalipalveluja. HCN Oy:n tehtävänä on tuottaa kuntouttavaa asumispalvelua ja asumispalvelut jaetaan kolmeen palvelukokonaisuuteen. Huuna-kodit tarjoavat kuntouttavaa asumispalvelua ja sosiaalista kuntoutusta mielenterveyskuntoutujille. Kultakodit ovat suunnattu tehostettua asumispalvelua ja vaativaa hoitoa tarvitseville asukkaille. VILLE-kodit tarjoavat ryhmäasumista asunnottomille. Palvelut keskittyvät pääkaupunkiseudulle, Uudellemaalle ja Hämeeseen. Yritykseen kuuluu 16 yksikköä. Työsaleja on yhdessätoista yksikössä ja kahdessa yksikössä on päivätoimintakeskus. HCN Oy:n missiona on taata laadukas, ihmisarvoinen ja rikas elämä kaikille asukkaille vaikeuksista ja rajoitteista huolimatta. (Mielenterveyskuntoutus n.d.)

Keskeinen toimintaperiaate HCN Oy:ssä on se, että kaikessa toiminnassa noudatetaan ajantasaista lainsäädäntöä, toiminnanohjausjärjestelmää sekä eettistä ohjeistusta. Toiminnan perusarvoja HCN Oy:ssä ovat ihmisläheisyys, turvallisuus, asumispaikkojen pysyvyys sekä toiminnan jatkuva kehittäminen. (Yritysesittely n.d.)

5.1.1 HCN Oy:n historia

HCN Oy syntyi -90 luvun alussa, jolloin taloudellinen taantuma muutti suomalaista yhteiskuntaa ja mielenterveyspalveluja karsittiin säästösyistä. Silloisten säästöpäätösten perusteella psykiatrisia laitospaikkoja vähennettiin ja moni mielenterveysongelmia sairastava siirtyi avohoitoon. Avohoitoon siirtyneistä moni ei kuitenkaan ollut kyvykäs selviytymään omin päin, koska he eivät olleet riittävän hyväkuntoisia. (Historia n.d.)

Ensimmäinen Huuna -koti perustettiin vuonna 1989 Tervakoskelle. Vuonna 1991 avattiin jo seuraava HCN-koti Tyrvännössä. Tämän jälkeen verkosto on kasvanut tasaisesti ja uusia koteja on avattu jatkuvasti: 1993 Mierola, 1995 Visamäki, 1995 Metsola. Vantaalle avattiin vuonna 1996 hoitokoti, joka on tarkoitettu dementoituneille. Samoihin aikoihin avattiin myös Kielokodon palvelukoti. (Historia n.d.)

5.1.2 Palvelukoti

Opinnäytetyö ja siihen liittyvä tutkimus toteutettiin palvelukodissa, joka on yksi Huuma-kotien yksiköistä. Asukaspaikkoja palvelukodilla oli opinnäytetyöni toteutuksen aikana 36. Palvelukoti tarjosi asukkailleen kolmenlaista palveluasumista. Kuntoutujille oli mahdollista, kuntoutumisen edessä portaittaisesti siirtyä paljon tuetusta asumismuodosta vähemmän tuettuun.

Varsinaisella palvelukodilla, jossa kaikki päivittäiset toiminnot tapahtuivat, oli asukaspaikkoja kahdessa rivitalotyypisessä talossa, yhdessä omakotitalossa sekä työsalin yläkerrassa. Kaikilla asukkailla on oma huone, muut tilat ovat yhteiskäytössä. Palvelukodilla valmistettiin itse ruuat asukkaille ja ne tarjottiin ruokailutilassa. Palvelukodin tässä yksikössä tapahtuivat myös kaikki päivittäiset toiminnot arkisin. Päivätoiminta ja työsalit sijaitsivat palvelukodin välittömässä läheisyydessä ja arkisin kaikkina muina päivinä paitsi keskiviikkoisin asukkaat osallistuivat joko päivätoimintaan tai työsalitoimintaan. Keskiviikko oli siivouspäivä, jolloin kaikki asukkaat siivosivat omat huoneensa sekä yhteiskäytössään olevat tilat. Henkilökuntaa oli paikalla kello kahdeksan ja kahdenkymmenen välisen ajan. Palvelukodilla ei ollut yövalvontaa vaan henkilökunnasta yksi oli yöpäivystäjä, jonka asukkaat saivat kiinni päivystyspuhelimesta kello 20 ja 8 välisenä aikana. Yöpäivystys oli kiertävä ja toinen iltavuorotyöntekijöistä oli päivystäjä.

Kilometrin päässä palvelukodilta oli kerrostalossa asukkaille huoneistoja. Tässä yksikössä asumisen edellytyksenä oli kyky liikkua itsenäisesti asunon ja palvelukodin välinen matka. Henkilökunta oli paikalla aamulla aamupalan aikaan ja iltaisin iltapala-aikaan. Viikonloppuisin henkilökunta oli tässä yksikössä lauantaina ja sunnuntaina kello yhdeksän ja yhdeksäntoista välisen ajan. Asuntoja tässä yksikössä oli kahdentyyppisiä, osa asukkaista asui yksin kerrostalohuoneistossa ja osa asukkaista asutti yhdessä suurempia huoneistoja. Kaikilla asukkailla oli käytössään oma huone, keittiö ja muut tilat olivat yhteisiä niillä, jotka asuivat yhteisasumismuodossa. Yksikössä oli myös tila, jossa oli henkilökunnalle toimisto sekä samassa yhteydessä keittiö ja ruokailutila. Pyykkihuoltoa varten toisen kerrostalon alakerrassa oli pyykinpesukoneet ja kuivausrummut, joiden käyttöön asukkailla oli vuorot. Tässä kerrostalossa sijaitsi myös asukkaiden käytössä oleva yhteistila, jossa oli mahdollista viettää vapaa-aikaa. Asukkaat osallistuivat henkilökunnan avustuksella ruuan valmistukseen sekä heidän tehtävänä oli myös siivota keittiö- ja ruokailutila ruokailujen jälkeen. Asukkaat hoitivat pareittain keittiö- ja siivousvuoroja ennalta laaditun vuorolistan mukaan.

Kolmantena yksikkönä palvelukodilla olivat tukiasunnot, joita oli neljä kerrostalohuoneistoa. Tutkimuskentekohetkellä kaksi asukkaista asui tukiasunnossa. Tukiasunnot olivat kaikkein itsenäisin asumismuoto palvelukodilla. Asukkaat, jotka asuivat tukiasunnoissa, kävivät ruokailemassa

palvelukodilla sekä osallistuivat palvelukodin päiväohjelmaan. Asumismuoto oli kaikkein itsenäisin, henkilökunta kävi kerran viikossa asukkaiden asunnoilla tarkistamassa siivouksen ja henkilökuntaan oli muina aikoina mahdollisuus pitää yhteyttä puhelimitse.

Asukkaita palvelukodilla oli tutkimuksen tekovaiheessa kolmekymmentä joista naisia neljätoista ja miehiä kuusitoista. Asukkaiden keski-ikä sijoittui 45–50 vuoden välille. Kaikki asukkaat olivat työkyvyttömyyseläkkeellä ja kaikilla oli diagnoosina jokin mielenterveyteen liittyvä sairaus. Yleisin diagnoosi asukkailla oli jokin skitsofrenian muoto. Muutama asukkaista oli myös kehitysvammainen sekä joillakin oli taustallaan vahvaa päihderiippuvuutta ja sen mukanaan tuomia sairauksia. Suurimmalla osaa asukkaista oli myös nimetty edunvalvoja.

Henkilökuntaa palvelukodilla oli yhdeksän vakinaista ja kolme sijaista. Työryhmä oli moniammatillinen työryhmä, työntekijöistä kaksi oli sosionomeja, yksi terveydenhoitaja, kolme sairaanhoitajaa, yksi perushoitaja ja yksi lastenhoitaja sekä emäntä.

5.1.3 Miten palvelukodin asukkaaksi tullaan

Palvelukodille asukkaat tulevat jonkun lähettävän tahon kautta, yleensä heitä hoitaneen sairaalan tai kotikunnan kautta. Joskus myös kuntoutujan omaiset tai kuntoutuja itse saattavat kysellä vapaita paikkoja. Kun lähettävä taho on tehnyt päätöksen siitä, että asiakas tarvitsee palveluasumista, sairaalan tai kunnan sosiaalityöntekijä ottaa yhteyden HCN Oy:n SAS-työryhmään, jonka tehtävänä etsiä ja järjestää yrityksen yksiköistä asukaspaikkoja. Työryhmällä on myös tieto siitä, missä yksiköissä mahdollisia paikkoja on ja mitkä niistä vastaisivat parhaiten asukasehdokkaan tarpeita. Työryhmä alustavan haastattelun perusteella etsii yrityksestä asukkaalle mahdollisesti sopivia paikkoja ja sopii palvelukodin ja häntä lähettävän tahon kanssa tutustumiskäynneistä. Tulevalle asukkaalle tarjotaan paikkaa kahdesta tai kolmesta eri HCN Oy:n yksiköstä ja hän käy tutustumassa näihin paikkoihin. Asukasehdokas saa itse vaikuttaa siihen, mihin yrityksen yksikköön hän mahdollisesti haluaa asumaan.

Kaikki yrityksen palvelukodit ovat profiloituneet tietynlaisten asukkaiden kuntoutukseen. Se palvelukoti jossa tämä tutkimus tehtiin, oli profiloitunut antamaan kuntoutusta asukkaille, jotka tarvitsevat pitkäaikaista kuntoutusta. Palvelukoti oli myös valmistautunut ottamaan asukkaiksi mielenterveyskuntoutujien ohella kehitysvammaisia.

Kaikilla asukkailla on oman kotikuntansa myöntämä maksusitoumus. Kun asumispäätös on tehty ja maksusitoumus on kunnossa, uusi asukas tulee asumaan palvelukodille koejaksoille. Joissain tapauksissa koejaksoja voi olla useampia, yleensä sairaalasta tulevalle asukkaalla. Koejakson aikana uusi

asukas totuttelee asumiseen palvelukodilla ja palvelukodin päivärytmiin sekä sääntöihin. Samalla hän myös tutustuu palvelukodin henkilökuntaan ja muihin asukkaisiin. Tässä vaiheessa asukkaalle on jo nimetty omahoitaja palvelukodilta sekä varahoitaja. Koejakson jälkeen asukas siirtyy hänelle sopivaan asumismuotoon. Kunnosta ja toimintakyvystä riippuen sijoituspaikka on joko palvelukoti tai vähemmän tuetun asumisen yksikkö. Pääsääntöisesti uudet asukkaat jäävät joksikin aikaa asumaan palvelukodille ja tutustuvat kaikessa rauhassa uuteen paikkaan ja lähiympäristöönsä. Vasta jonkun ajan päästä on mahdollista siirtyä vähemmän tuettuun ympäristöön asumaan.

5.1.4 Palvelukodin päiväohjelma

Palvelukodin asukkaiden asunnot sijaitsivat kolmessa eri yksikössä. Varsinaisella palvelukodilla tapahtuivat kaikki arkisin tapahtuvat toiminnot. Sen pihapiirissä sijaitsivat myös työsalit ja päivätoiminta. Arkisin päiväruoka tarjottiin myös palvelukodilla, joten kaikki asukkaat viettivät siellä arkisin päivänsä. Jokaisen asukkaan tuli arkisin kaikkina muina päivinä paitsi keskiviikkona osallistua joko päivä- tai työsalitoimintaan noin kuusi tuntia päivässä. Keskiviikkoisin oli siivouspäivä ja asukkaat siivosivat omat huoneensa ja yhteiskäytössään olevat tilat aamupäivällä. Ruokailun jälkeen keskiviikkoisin heillä oli vapaata, koska se päivä oli varattu henkilökuntafoorumille.

Aamiainen arkisin tarjoiltiin palvelukodilla ja vähemmän tuetun asumisen yksikössä kahdeksan jälkeen aamulla ja tämän jälkeen asukkaat siirtyivät päivän toimiin. Päiväruokaa tarjoiltiin palvelukodilla puolen päivän aikaan. Päivätoimintaan osallistuvat asukkaat ruokailivat pääsääntöisesti päivätoiminnan tiloissa ja työsalilla olevat asukkaat työsalin tiloissa. Ohjatut toiminnot päättyivät iltapäivällä puoli kolmen aikaan iltapäiväkahviin joka tarjoiltiin palvelukodilla ja tämän jälkeen asukkailla oli aikaa omien asioiden hoitamiseen sekä ohjaajien kanssa keskusteluihin. Iltapala tarjoiltiin kello puoli seitsemän aikaan illalla sekä palvelukodilla että vähemmän tuetun asumisen yksikössä.

Viikonloppuisin ja iltaisin ei ollut ohjattua toimintaa vaan asukkaat viettivät aikaansa vapaasti. Kaikki palvelukodin ateriat valmistettiin palvelukodilla henkilökunnan toimesta.

5.1.5 Sosiaalinen kuntoutus palvelukodilla

HCN Oy:n sosiaalinen kuntoutus on laaja-alaista toimintaa, jolla tuetaan monipuolisesti kaikkia asukkaan toimintakyvyn eri osa-alueita. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on tukea sekä asukkaan sosiaalisia taitoja että kykyä toimia ihmissuhteissa ja yhteisöissä. Yksi oleellinen asia siinä on asukkaiden elämänhallinnantunteen tukeminen ja vahvistaminen. Sosiaalinen kuntoutus

on tavoitteellista toimintaa. Jokaisen asukkaan kanssa laaditaan kuntoutussuunnitelma, johon kirjataan asukkaan omat tavoitteet kuntoutumiselleen. Kuntoutussuunnitelmaan kirjataan asukkaan omia toiveita sekä tavoitteita, jotka muotoutuvat yhteisissä keskusteluissa asukkaan ja hänen hoitajiensa kanssa. Kuntoutussuunnitelma tarkistetaan puolivuositain ja tarkistuksessa arvioidaan kulunut aika ja onko asetettuihin tavoitteisiin päästy. Kuntoutussuunnitelma on työväline, joka ohjaa kuntoutumisprosessia.(Sosiaalinen kuntoutus n.d.)

Ohjaus arjen toiminnoissa on monipuolista toimintaa asukkaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Se voi olla tukemista päivittäisissä toiminnoissa, kuten omasta hygieniasta huolehtiminen, siivouksessa, pyykinpesussa sekä asioinnissa auttamista. Ohjauksella pyritään siihen, että asukas selviytyisi mahdollisimman paljon itsenäisesti päivittäisistä toimistaan. Säännöllinen päivärytmi on olennainen osa arjen sujumista, tämän vuoksi asukkaiden on herättävä aamuisin ja osallistuttava päivittäiseen ohjelmaan palvelukodilla.

Työsalitoiminta on yleensä erilaista ohjattua pakkaus- ja alihankintatöitä ja asukkaat osallistuvat siihen omien voimavarojensa sekä kykyjensä mukaan. Työsalitoiminnan ohella palvelukodilla oli erilaisia työtehtäviä, joita asukkaat hoitivat. Näitä tehtäviä olivat muun muassa erilaiset pihan kunnostus- ja siivoustehtävät sekä pieniä muutto- tai remonttistöitä. Työsalitöistä sekä muista sovitusta työtehtävistä asukkaille maksettiin kannusterahaa.

Päivätoiminta on ohjattua toimintaa, jonka avulla pyritään ylläpitämään asukkaan toimintakykyä. Päivätoiminta palvelukodilla eteni ennalta sovitun viikko-ohjelman mukaisesti. Päivittäin vaihtuvassa ohjelmassa oli liikuntaa, käden taitojen harjoittelua, musiikkia ja elokuvia sekä ryhmässä keskusteluja. Päivätoiminnan ohjelma suunniteltiin ohjaajien toimesta ja sitä ohjasi viikoittain vaihtuva teema. Päivätoimintaan osallistuivat ne asukkaista, jotka eivät kyenneet työsalitoimintaan huonokuntoisuutensa tai muiden rajoitteidensa vuoksi.

Palvelukoti järjesti myös virkistystoimintaa asukkaille. Virkistystoiminta piti sisällään konsertteja, tutustumiskäyntejä, retkiä, matkoja ja muuta palvelukodin ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa. Virkistystoimintaa ohjasi puolivuositain laadittava virkistysuunnitelma ja matkojen ja retkien kohteet kerättiin asukkaiden toiveista. Asukkaat osallistuivat virkistysuunnitelman tekemiseen esittämällä toiveita mahdollisista retkikohteista asukaskokouksissa, joita pidettiin vähintään kerran kuukaudessa.

Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyy myös tuki asioinnissa palvelukodin ulkopuolella. Osa asukkaista ei selviytynyt itsenäisesti kauppa- ja pankkiasioistaan vaan tarvitsivat niissä henkilökunnan apua. Näiden asukkaiden kanssa asioitiin kerran viikossa ryhmänä läheisessä kaupassa, jossa he tekivät ostoksia. Samalla heidän kanssaan hoidettiin myös

mahdolliset rahan nostot pankista. Vaatehankinnat tehtiin myös henkilökunnan avustuksella läheisissä kaupungeissa.

Sosiaaliseen kuntoutukseen yhtenä tavoitteena on myös asukkaiden yhteyksien säilyttäminen yhteiskuntaan ja tämän kautta kansalaisuuden tukeminen. Tietotekniikan käytön hallinnasta on muodostunut tärkeä osa kansalaisvalmiuksia. Internetin asema tiedon välityksessä sekä asioinnissa eri toimijoiden kanssa kasvaa kaiken aikaa. Selviytyminen tietoyhteiskunnassa edellyttää tietokoneen peruskäytön hallintaa. Suurin osa palvelukodin asukkaista on vailla tietokoneen peruskäytön taitoja, heillä ei ole ollut mahdollisuutta päästä opettelemaan näitä taitoja.

5.2 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat HCN Oy:n yhden palvelukodin asukkaat. Opinnäytetyö on toteutettu palvelukodissa, jossa olen työskennellyt sijaisena ja tunnen asukkaat niin hyvin, että pystyin rajaamaan asukkaista ne, joille kurssin suorittaminen oli mahdollisuuksien rajoissa. Rajasin osallistujat siten, että asukkaista mahdollisia osallistujia olivat ne asukkaat, joiden toimintakyky on suhteellisen hyvä ja jotka ovat kuntoutuksessa edenneet jo niin pitkälle, että järjestämäni ATK-koulutuksen tapainen ryhmätoiminta olisi heidän kanssaan mahdollista. Lisäksi yhtenä valintakriteerinä oli se, että ryhmäläisillä ei ole joko ollenkaan tai on hyvin vähän tietokoneen käyttökokemusta. Vapaaehtoisuus oli myös yksi valintaperuste. Kohderyhmän anonymiteetin säilyttämiseksi kaikkien asukkaiden nimet on muutettu ja tunnistamista helpottavat seikat häivytetty.

5.2.1 Ryhmän kokoaminen

Aloitin ryhmän kokoamisen syyskuussa 2009. Keväällä 2009 palvelukodin viikkofoorumissa oli jo sovittu, että ryhmästä tulee suljettu ryhmä. Suljettu ryhmä ei ota uusia jäseniä käynnistymisensä jälkeen ja se kokoontuu ennalta määrätyn ajan, tavallisesti terapia-, ihmissuhde-, koulutus- ja kuntoutusryhmät ovat suljettuja ryhmiä (Raunio, 1999, 60–61.).

Ryhmä jota vedin, oli selkeästi suljettu ryhmä, koska ATK-taitojen opetus etenee ennalta laaditun aikataulun mukaisesti, eikä siihen ollut mahdollista tulla myöhemmin mukaan. Ryhmä oli koulutusryhmä ja se kokoontui ennalta sovitun aikataulun mukaisesti. Ryhmässä oli selkeä aloitus ja lopetus. Varsinainen toiminta alkoi 27.10.2009 ja loppui 1.12.2009. Ryhmä oli toimintaosuuden jälkeen koolla yhden kerran. Tein ryhmäläisille teemahaastattelun jossa kysyin ryhmän omia tuntemuksia koulutuksesta. Kävimme myös tutustumassa kunnan pääkirjastoon. Suljetun ryhmän käyttöä perustelen myös sillä, että siinä on helpompi seurata ryhmän jäsenten ryhmäytymistä ja sen kehittymistä.

Ryhmän kokoa ja koostumusta pohtiessani jouduin tekemään palvelukodin asukkaiden kohdalta rajausta. Ryhmässä selviytyminen vaatii tietynlaisia taitoja, joten jäsenten tulisi olla suhteellisen kyvykkäitä, heidän tulisi kyetä keskittymään tekeillä olevaan tehtävään sekä kyetä ymmärtämään kirjoitettua tekstiä. Tietokoneen käyttö edellyttää jonkin verran myös käden taitoja, joten asukkaat, jolla oli selviä, näkyviä vaikeuksia motoriikassa jäivät ryhmän ulkopuolelle. Lisäksi ryhmäläisten tulisi olla kiinnostuneita aiheesta sekä kyvykkäitä sitoutumaan. Päätin kasata ryhmän palvelukodin työsalikuntoutujista siten, että vapaaehtoisista valitsen ne, joiden uskon selviytyvän ryhmässä ja kykenevän sitoutumaan toimintaan, joka on säännöllistä.

Ryhmän koon rajasin 5-6 osallistujaan, koska suuremman ryhmän vetäminen olisi liian haastavaa yksin ja halusin, että pystyn ohjaamaan kaikkia tasapuolisesti. Ryhmästä muodostui siis pienryhmä. Pienryhmäksi mielletään 5-12 henkilön muodostama ryhmä (Raunio 1999, 57.).

Ryhmän jäsenten valintaa helpotti se, että olen työskennellyt palvelukodilla sijaisena toukokuusta 2008 alkaen ja tunsin jo ennalta palvelukodin asukkaat. Työsalilla työskennellessäni olin tehnyt havaintoja siitä, miten asukkaat sitoutuvat työtehtäviinsä ja kuinka he selviävät vaikeimmista tehtävistä, jotka vaativat keskittymistä. Jos ryhmään olisi valittu jäsenet täysin vapaaehtoisuuden perusteella ilman ennakkokarsintaa, siihen olisi todennäköisesti ollut tulossa niitä asukkaita, jotka ilmoittautuvat jokaiseen toimintaan ajattelematta ollenkaan sitä, onko heillä edellytyksiä osallistumiseen.

Siinä vaiheessa, kun olin selkiyttänyt itselleni ryhmän koon ja sen, minkä tyyppisiä jäseniä haluan ryhmään osallistuvan, kerroin vähemmän tuetun asumisen yksikössä iltapalan yhteydessä asukkaille ATK-koulutuksen aloittamisesta. Vähemmän tuetun asumisen yksikössä asuvat yleensä asukkaista ne, jotka selviytyvät vähemmällä tuella arjen toiminnoista sekä pystyvät itsenäisesti liikkumaan palvelukodin ja asumisyksikkönsä välisen matkan. Tässä yksikössä on henkilökunta arkisin paikalla aamiaisen ja iltapalan yhteydessä sekä viikonloppuisin kello 9-19 välisen ajan. Tässä yksikössä käyvät myös syömässä aamiaista ja iltapalaa ne palvelukodin asukkaat, jotka asuvat vähän matkan päässä sijaitsevilla tukiasunnoilla.

Tässä vaiheessa olin jo laatinut aikataulun ryhmälle, varannut tilan sekä tehnyt alustavasti opetusmateriaalia. Vapaaehtoiseen ryhmään ilmoittautui viisi, kolme naista ja kaksi miestä. Yksi jäi miettimään osallistumistaan. Ilmoitin tässä vaiheessa, että ryhmään on mahdollista ottaa vielä yksi jäsen, jos joku kiinnostuu ja haluaa mukaan. Ryhmään ilmoittautui kuudeskin osallistuja, joten ryhmän lopullinen koko oli kuusi osanottajaa, joista kolme naista ja kolme miestä.

Haastattelin ryhmään ilmoittautuneet 8-9.10.2009. Kuudennen osallistujan, haastattelin 24.10. Haastattelun runkona oli esitietolomake (Liite 1), johon olin koonnut asioita, jotka halusin tässä vaiheessa selville. Samalla he lukivat laatimani suostumuksen tutkimukseen sekä allekirjoittivat sen (Liite 2). Suostumus haastattelu- ja tutkimusaineiston luovuttamiseen lomake on sanamuodoltaan aika monimutkainen joten siinä samalla oli hyvä tehdä havaintoja siitä, miten ryhmän jäsenet tulkitsevat lukemaansa tekstiä. Esitietojen lisäksi kävin jokaisen ryhmän jäsenen kanssa läpi sitä, mitä koulutus tulee pitämään sisällään ja kyselin toiveita siitä, mitä he haluaisivat oppia.

5.2.2 Kuvaus ryhmästä

Tuula on 49-vuotias nainen, joka on sairastunut skitsofreniaan yhdeksänkymmentäluvulla jäätyään työttömäksi. Hän on asunut palvelukodilla hieman yli kymmenen vuotta ja tullut sinne sairaalajakson jälkeen. Hän on hyvin kyvykäs, huolehtii itse käyttövaroistaan sekä selviytyy arjen toiminnoista ilman ohjausta. Tuula ei liiku palvelukodin ulkopuolella muuta kuin kaupoissa ja pankissa asioidessaan sekä kirjastossa. Tuulan haluttomuus liikkua palvelukodin ulkopuolella johtuu siitä, että hän kokee ahdistusta uusissa ja vieraisissa tilanteissa. Työsalilla hän on ahkera, selviytyy kaikista vaativimmistakin töistä ja keskittyy hyvin tehtäviinsä. Suurimmat puutteet Tuulalla ovat sosiaalisella puolella. Hän työskentelee mielellään yksin eikä seurustele paljon muiden asukkaiden kanssa. Tuula asuu vähemmän tuetun asumisen yksikössä. Hänen asuntonaan on yksiö.

Tuula on kiinnostunut oppimaan tietokoneen peruskäyttöä. Hän on käynyt kansalaisopistolla jokunen vuosi sitten ATK-kurssia, mutta se jäi kesken. Tuula haluaa lähinnä oppia tietokoneen peruskäyttöä. Internetissä kiinnostaa tiedon hankkiminen, hakukoneet sekä kirjaston, matkahuollon ym. sivut, joista voi hakea haluamaansa tietoa. Pankkiasioiden hoitaminen Internetin välityksellä ei häntä kiinnosta. Tuula on kiinnostunut tarjotusta kurssista, mutta hän epäilee vahvasti, ettei opi mitään eikä muista oppimaansa.

Matti on 48-vuotias mies ja on asunut palvelukodilla noin kaksitoista vuotta. Hän sairastaa myös skitsofreniaa ja on tullut palvelukodille, koska yksin asuminen ei onnistunut sairastumisen jälkeen. Matti on työskennellyt jonkin verran mainosalalla. Matti työskentelee työsalilla yleensä ahkerasti ja selviytyy lähes kaikista tehtävistä pienen ohjauksen jälkeen. Hän myös jakaa ilmaisjakelulehtiä kahtena iltana viikossa saadakseen lisäansioita. Matille tyypillisin piirre on ajatusten lennokkuus ja vaikeus pysyä aiheessa. Tämä tuli ilmi jo ensimmäisen haastattelun yhteydessä. Tarina karkaa äkkiä käsistä ja Matti siirtyy puheissaan käsillä olevasta asiasta vaivattomasti muuhun aiheeseen, jolla ei näytä olevan mitään kiinnekohtaa keskusteluaiheeseen. Matti huolehtii itse omista käyttövaroistaan, liikkuu itsenäisesti palvelukodin ulkopuolella, käyttää julkisia liikennevälineitä, sekä selviytyy arjen taidoista

hyvin. Matti on myös sosiaalinen, hänellä on hyviä kavereita palvelukodin asukkaissa ja hän keskustelee henkilökunnan kanssa mielellään aiheista, jotka häntä kiinnostavat.

Matti on todella innostunut alkavasta kurssista. Hän sanoi, että on odottanut tällaista jo pitkän aikaa ja nyt se toteutuu. Hänellä ei ole juurikaan minkäänlaista kokemusta tietokoneista, sanoo kokeilleensa joskus, ilmeisesti 80-luvulla, kerran yhtä konetta. Matti haluaa oppia tietokoneen peruskäytön, häntä kiinnostaa Internet sekä kuvien käsittely. Matti asuu vähemmän tuetun asumisen yksikössä. Hän jakaa kolmion toisen asukkaan kanssa, kummallakin on oma huone.

Paula on 48-vuotias nainen, joka on asunut palvelukodilla noin kymmenen vuotta. Hän sairastaa skitsofreniaa. Paula on viimeksi ollut töissä yli viisitoista vuotta sitten. Koulussa hän on ollut 70-luvulla eikä sen jälkeen ole mitään opintoja. Paulan työtehtävinä palvelukodilla on erilaiset yhteisten tilojen siivoustehtävät.

Tyypillisin piirre Paulassa on hätäisyys, hän puhuu nopeasti ja taukoamatta, selvittää asiansa hätäisesti pitkänä tarinana, jossa juoni on moninainen ja polveileva. Myös kaikki työtehtävänsä hän hoitaa kiireellä ja hätäisesti, Paula tarvitsee pysäytystä ja rahoittamista usein. Paula on myös hyvin sosiaalinen ja hän seurustelee mielellään muiden asukkaiden sekä henkilökunnan kanssa. Paula liikkuu itsenäisesti palvelukodin ulkopuolella, käyttää julkisia kulkuvälineitä ja tekee retkiä ympäristö kuntiin ja kaupunkeihin. Paula asuu tukiasunnossa kaksiossa yksinään.

Paulalla ei ole lainkaan kokemusta tietokoneista. Kirjoituskonetta hän sanoo käyttäneensä aiemmin. Paula haluaa oppia tietokoneen peruskäyttöä, hän on kiinnostunut Internetistä ja siellä olevista ruokaohjeista.

Pekka on ryhmän ainut jäsen, joka ei sairasta skitsofreniaa. Hän on 54-vuotias ja hänellä on lievä älyllinen kehitysvamma sekä harhaluuloisuushäiriö Hän on palvelukodin pitkäaikaisimpia asukkaita, ollut välillä muissa yksiköissä ja nykyisessä palvelukodissa yli kymmenen vuotta. Pekka on ollut työssä omien sanojensa mukaan joskus kauan sitten ja viimeisistä opinnoista on kulunut niin pitkä aika, ettei Pekka edes muista sitä. Pekka huolehtii itse käyttövaroistaan ja selviytyy muista arkeen liittyvistä toiminnoista itsenäisesti. Kehitysvamma tulee esille lähinnä lapsenomaisena puheena sekä huomionhakuisuutena. Pekka tarvitsee paljon kannustusta ja kiitosta suorittamistaan tehtävistä. Pekka työskentelee työsalilla lähinnä erilaisissa siistimis- ja muissa tehtävissä sekä niissä töissä, joissa tarvitaan kantoapua. Hän kyllä selviytyy vaativammistakin työtehtävistä pienen opastuksen jälkeen, mutta jää helposti istuskelemaan. Pekka asuu yksinään tukiasunnossa kaksiossa yksinään.

Pekkaa kiinnostaa tietokoneen käytön oppiminen, mutta hän myös epäilee, ettei opi enää mitään. Pekalla ei ole minkäänlaista kokemusta tietokoneista aiemmin.

Tarja on ryhmän nuorin osallistuja, 39-vuotias, ja on asunut palvelukodilla puolitoista vuotta. Hän tuli palvelukodille sairaalasta, koska ei kykene itsenäiseen elämään. Tarja työskentelee palvelukodilla keittiöapulaisena sekä työsalilla. Hän on näppärä käsistään ja oppii nopeasti uudet työtehtävät. Tarja on sosiaalisesti kyvykäs mutta hiljainen ja itseksensä viihtyvä. Tarja on ollut viimeksi työssä vuonna 2002 ja opiskellut ammattikoulussa 1990-luvulla. Tarja asuu vähemmän tuetun asumisen yksikössä yksin pienessä kaksiossa.

Tarjalla on jonkin verran kokemusta tietokoneen peruskäytöstä. Hän on käynyt ennen sairastumista työvoimapolitiittista ammattikurssia, jossa yhtenä osana oli tietokoneen käytön opettelua. Tarjaa kiinnostaa oppia tietokoneen peruskäyttöä, Internet, tiedon tallentaminen sekä tekstinkäsittely kiinnostavat häntä. Hän on myös epäileväinen omasta oppimisestaan.

Kalle on ryhmästä ainoa, joka asuu palvelukodin yksikössä, jossa asuvat enemmän tukea tarvitsevat. Hän on 56-vuotias ja asunut palvelukodilla hieman yli viisi vuotta. Kallen diagnoosi on skitsofrenia. Hänellä ei ole aiempaa kokemusta tietokoneista. Kalle ei ole edes halunnut opetella käyttämään pankkiautomaattia, vaan asioi aina pankissa tiskillä. Kalle on viimeksi ollut töissä 80-luvulla.

Kalle liikkuu itsenäisesti palvelukodin ympäristössä. Hän käy kirjastossa ja asioilla sekä huolehtii itse käyttövaroistaan. Kalle on aktiivinen osallistuja ja sosiaalinen persoona. Hän keskustelee mielellään henkilökunnan ja asukastovereiden kanssa.

Kalle odottelee pääsyä kaihileikkaukseen. Hän sanoo, ettei näe kunnolla toisella silmällä. Tämän vuoksi kysyin häneltä useaan otteeseen, onko hän varma, että selviytyy kurssista.

Kaikki ryhmän jäsenet ovat työkyvyttömyyseläkkeellä ja heillä on edunvalvojat, jotka hoitavat heidän raha-asiansa. Esitiedot ryhmän jäsenistä ovat heidän itsensä kertomaa, enkä ole tarkentanut niitä asukkaiden tiedoista. Ryhmän jäsenten kertomukset omasta historiastaan ovat kuitenkin totuudenmukaisia. Kertomani piirteet ryhmän jäsenistä perustuvat omiin havaintoihini heistä.

Haastattelun aikana tekemiäni havaintojen perusteella Tuula, Matti ja Tarja selviytyivät hyvin tutkimuslupa lomakkeen lukemisesta, he tarvitsivat lähinnä tarkennusta sanamuotojen osalta. Paulalle ja Pekalle selvitin lomakkeen merkitystä tarkasti, koska he eivät kyenneet keskittymään siihen. Tuula oli ryhmäläisistä eniten kiinnostunut kurssin sisällöstä sekä sen toteutuksesta ja hän oli myös ryhmäläisistä eniten kiinnostunut muun muassa

tallennusvälineistä. Kallen haastattelu oli lyhyt, hän kuunteli kiinnostuneena selitystäni kurssista, ei juuri keskittynyt tutkimuslupalomakkeeseen vaan allekirjoitti sen heti.

Isohanni ym. (2008) mukaan skitsofrenia vaikuttaa käyttäytymisen ohella haitallisesti kognitiivisiin ja emotionaalisiin toimintoihin. Skitsofreniaa sairastavilla on vaikeuksia ajatella luovasti sekä ilmaista ajatuksiaan selkeästi.

Skitsofrenian lisäksi on olemassa muita häiriöitä, joita yhdistää psykoottisuus. Psykoottinen henkilö tulkitsee ulkoista todellisuutta muista poikkeavalla tavalla, koska hänen ajatteluprosessinsa ja päättely- ja havaintotoimintansa eivät toimi normaalisti. Harhaluuloisuushäiriö on yksi näistä häiriöistä.

Harhaluuloisuushäiriössä on keskeisinä oireina ovat harhaluulot. Harhaluulo on määriteltävissä uskomukseksi joka on väärä ja harhaluuloinen henkilö pitää siitä kiinni ja pyrkii säilyttämään uskomuksensa ennallaan, vaikka vakuuttavatkin todistukset todistaisivat sitä vastaan. (Lönqvist & Honkonen 2008, 147.)

Kokoamani ryhmä ei ole ehkä tyypillinen näyte palvelukodin kuntoutujista. Kaikilla esiintyy skitsofreniaan liittyviä piirteitä, mutta heidät on tietoisesti valittu parempikuntoisista työsalikuntoutujista. Ryhmän jäsenet kaikki ovat edenneet kuntoutusprosessissaan niin pitkälle, että sairaus ei enää ole hallitsevin piirre heidän elämässään. Kukaan ryhmän jäsenistä ei ole sairaudessaan siinä vaiheessa, ettei heillä olisi todellisuudentajua ja heidän sairautensa on hyvin hallinnassa. Lisäksi he ovat kaikki jo hyväksyneet ainakin jollakin tasolla sairautensa ja sen mukanaan tuomat rajoitteet osaksi omaa elämäänsä.

Kaavio 1 Ryhmän osallistujat. Kaikkien ryhmään osallistujien nimet on muutettu

ATK-ryhmä	Tuula	Matti	Paula	Pekka	Tarja	Kalle
ikä	49	48	46	54	39	56
asunut palvelukodilla	vähän yli 10 v.	n. 12 v.	10 vuotta	yli 10 vuotta	1,5 v	vähän yli 5v.
diagnoosi	skitsofrenia	skitsofrenia	skitsofrenia	lievä älyllinen keh. vamma, harhaluuloisuushäiriö	skitsofrenia	skitsofrenia
koska viimeksi opiskellut	tietokone kurssi kansalaisopistolla n. 3-5 vuotta sitten. Keskeytyi	lukio	keskikoulu	ei muista	ammattikoulu 1990-luvulla, ammattiin valmentava aikuiskoulutus	keskikoulu -60-70-luvulla amattikursseja 80-luvulla
koska viimeksi ollut töissä	vuonna -92. Jäänyt silloin työttömäksi	joskus ennen sairastumista mainosalalla	n. 15 vuotta sitten	kauan sitten	v. 2002	80-luvulla
kokemus tietokoneista	työssä jonkun verran ja ATK-kurssi	kerran kokeillut ilmeisesti joskus 80-luvulla	ei ole kokemusta tietokoneista, kirjoituskonetta käyttänyt	ei ole	ATK-opintoja ammattiin valmenatavalla kurssilla	ei ole

5.3 Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen toteutin toimintatutkimuksena. Toiminnallinen osuus koostui kymmenestä toimintakerrasta, joiden aikana opetin ryhmälle tietotekniikan perusteita. Tässä kappaleessa kuvailen kurssin toteutusta, johon liittyivät alkujärjestelyt, materiaalin kokoaminen sekä itse kurssin toteutus.

5.3.1 Toiminnallisen osuuden alkujärjestelyt

Aloitin toiminnallisen osuuden järjestelyt jo keväällä 2009. siinä vaiheessa kun opinnäytetyöni aiheeksi muotoutui ATK-kurssin järjestäminen palvelukodin asukasryhmälle, esittelin alustavan idean henkilökuntafoorumissa. Samalla kerroin, minkä tyyppisille asukkaille ajattelin suunnata järjestämäni kurssin. Tässä vaiheessa oli pakko tehdä tietynlaista rajausta. Mahdollisten kurssille osallistujien oli oltava asukkaista parempikuntoisia. Tällä tarkoitan sitä, että heidän kykynsä vastaanottaa tietoa sekä omaksua uusia taitoja, oli oltava kohtalaisen hyvä. Kohderyhmäksi

valitsin työsalikuntoutujat, koska päivätoimintaan osallistujilla keskittymiskyky sekä sitoutuminen ryhmätoimintaan ovat heillä heikkoa. Henkilökuntafoorumissa sovimme myös, että kurssille osallistujille maksetaan kannusterahaa kurssin ajalta. Tässä vaiheessa sovin myös yrityksen kanssa opinnäytetyön tekemisestä HCN Oy:lle sekä esittelin alustavan idean kuntoutuksen ohjaajalle. Tässä vaiheessa HCN-yrityksen puolesta opinnäytetyöni ohjaajiksi nimettiin sosiaalisen kuntoutuksen vastaava sekä palvelukodin yksikönvastaava. Esittelin alustavan idean opinnäytetyöstäni heille ja he hyväksyivät sen.

Elokuussa, koulujen alkamisen jälkeen aloin etsiä sopivaa tilaa koulutustani varten. Soitin ensin paikallisen kansalaisopiston rehtorille, koska ajattelin heillä olevan tiloja, joita voi vuokrata. Paikallinen kansalaisopisto oli luopunut ATK-tiloistaan lähistöllä ja ainut mahdollinen vuokrattava tila olisi sijainnut kolmenkymmenen kilometrin päässä. Tämä vuokrattavissa oleva tila ei tullut matkojen takia kysymykseen. Seuraavaksi otin yhteyttä paikallisen yläasteen rehtoriin ja sain hänen kautta varattua ATK-tilan läheiseltä koululta. Kävin tutustumassa koulun ATK-luokkaan sekä sovin koulun ATK-opettajan kanssa tilan varauksesta sekä muista käytännön järjestelyistä.

Koulu, josta sain vuokrattua tilan, on paikallinen yläaste ja lukio, joten oppilasmäärä koulussa on suuri. Tilana ATK-luokka sopi hyvin kurssin toteuttamiseen, mutta ympäristö mietitytti minua kovasti. Olisin halunnut pitää tunnit aamupäivisin, mutta tämä ei ollut käytännössä mahdollista koulun kannalta ja lisäksi koulu on aika levoton paikka aamupäivisin johtuen suuresta oppilasmäärästä.

Syyskuussa 2009 aloitin kurssin aineiston rakentamisen. Tämä oli mahdollista vasta tässä vaiheessa, kun tiesin mikä käyttöjärjestelmä ja mitkä ohjelmat koulun tietokoneille oli asennettuina. Toteutussuunnitelman tein heti mahdollisimman väljäksi, jotta siinä on mahdollisuus joustaa tarpeen mukaan. Kurssia suunnitellessani sain idean tehdä oppimateriaalin selkokielellä. Ajatus selkokielestä tuli, kun etsin opinnäytetyötäni varten kirjallisuutta ja löysin Eila Kyllästäisen kirjan Skitsofreniasta voi kuntoutua. Kirja on suunnattu skitsofreniaan sairastuneille ja tehty selkokielisenä.

Ryhmän kokoontumiskertoja tuli 10, tiistaisin ja torstaisin iltapäivällä kahden ja neljän välisenä aikana yhteiskoulun ATK-tilassa. Tämän lisäksi sovin ryhmän kanssa vielä yhdestä kerrasta, johon sisältyi temahaastattelu jonka nauhoitin.

5.3.2 Kurssimateriaalin kokoaminen

Olen aiemmin toiminut eri järjestötehtävissä Metallityöväen liitossa ja suorittanut useita erilaisia koulutuksia Metallityöväen liiton Murikka-opistolla. Yksi järjestötehtäviini liittyvä koulutus oli Tietotekniikan

aluekouluttaja-koulutus, jonka suoritin 2000-luvun alussa. Tältä kurssilta sain valmiudet suunnitella ATK-koulutusta sellaiselle kohderyhmälle, jolla on hyvin vähän tai ei lankaan kokemusta tietokoneen käytöstä. Kurssilta sai myös valmiudet suunnitella opetuksen järjestämistä, kuten tilavuokraus, tehdä toteutussuunnitelmia sekä rakentaa opetuksessa apuna käytettävää materiaalia. En ollut aiemmin käytännössä kokeillut ryhmän opettamista, mutta teoriassa minulla oli valmiudet järjestää ATK-koulutus, jossa opetellaan tietokoneen peruskäyttöä.

Aloitin kurssin suunnittelun listaamalla sitä, mitä asioita ja missä laajuudessa aion opettaa ryhmälle. Ennakkoon tiesin kohderyhmästäni sen, etteivät he ole aiemmin käyttäneet tietokonetta, joten opetus alkaisi aivan perusteista. Toteutussuunnitelma (Liite 3) muotoutui tältä pohjalta. Toteutussuunnitelman oli tarkoitus olla vain runkona toiminnalle. Päätin heti, että siinä pitää olla joustomahdollisuutta sekä mahdollisuus muutoksiin. Tämän vuoksi suunnitelma oli laadittu mahdollisimman väljäksi. Harjoitustehtävien osalta jätin sen täysin auki, päätin että teen niitä kurssin edetessä sitä mukaa kun näen, miten ryhmä omaksuu asioita.

Olin päättänyt tehdä selkokielen periaatteella oppaan, jossa esittelen tietokoneen, siihen liittyvät oheislaitteet sekä joitakin keskeisiä ohjelmia (Liite 4). Oppaan kirjoittaminen oli haasteellista, koska tietokoneeseen liittyä paljon sanoja ja käsitteitä, joiden avaaminen oli usein hankalaa. Valmistaa materiaalia olisi kenties ollut saatavilla, mutta en lähtenyt sitä etsimään koska halusin tehdä oppaan, joka on suunnattu nimenomaan kohderyhmälleni. Pyrin kuitenkin tekemään siitä sellaisen, että sitä on mahdollista hyödyntää myöhemminkin.

Oppaan ulkoasua suunnitellessani valitsin teksteihin Baskerville Old Face – tekstilajin, koska se on selkeä ja helppolukuinen. Leipätekstin kirjoitin tekstikoolla 16 ja otsikot tekstikoolla 20, tekstin leveydeksi valitsin 11,5. Selkokielessä kiinnitetään huomiota luettavuuteen. Kirjainkoon, tekstilajin ja kappalelevyden valinnoilla pyrin siihen, että tekstiä on helppo hahmottaa ja lukea. Tekstiä kirjoittaessa pyrin kaiken aikaa ottamaan huomioon kohderyhmää. Lauseet ovat mahdollisimman lyhyitä. Pyrin välttämään viittauksia edellisiin lauseisiin, teksteissä on tämän vuoksi paljon toistoa. Kappaleet tekstissä ovat lyhyitä ja käsittelevät vain yhtä asiaa. Kirjoittaessani huomioin myös sen, ettei tekstistä tule liian yksinkertaista. En halunnut, että ryhmä kuvittelisi minun aliarvioivan heidän kykyjään lukea ja ymmärtää lukemaansa. Liitin myös teksteihin aiheeseen liittyviä kuvia, joita etsin Clip-Artin sivuilta Internetistä. Valmistaa tekstiä luetutin tyttärelläni, joka on koulutukseltaan datanomi. Tällä pyrin välttämään selviä asiavirheitä. Tyttäreltäni sain myös palautetta tekstin luettavuudesta ja ymmärrettävyydestä.

Harjoitukset suunnittelin siten, että aluksi oli hyvin yksinkertaisia harjoitteita, joiden avulla pyrin siihen, että ryhmäläiset tutustuvat tietokoneen laitteisiin ja

niiden käyttöön. Kaikkiin harjoituksiin liitin mukaan kirjalliset ohjeet, joita seuraamalla voi edetä harjoituksissa. Kutsun näitä ohjeita tempullistoiksi (Liite 5). Tempullistan idea on se, että kuvin tekstein näytetään vaihe vaiheelta toiminnot, joiden avulla esimerkiksi tallennetaan tiedostoja, luodaan kansioita tai liikutaan Internetissä.

Tempullistojen tekeminen oli hidasta ja haastavaa toimintaa. Niitä tehdessä piti huomioida ryhmän ongelmat muistamisen suhteen. Normaalitilanteessa tempullistoissa ei tarvitsisi esittää niin paljon kertausta kuin tämä ryhmä vaati. Jokainen harjoitus vaati kertausta edellisiltä tunneilta. Lisäksi kiinnitin huomiota siihen, että näppäimistön ja hiiren kanssa työskentely vaati todella paljon ohjausta. Ryhmäläiset eivät omaksuneet oikean ja vasemman hiiren painikkeen käyttöä vaan se piti joka kerta mainita erikseen.

Harjoituksia suunnittelin siten, että teksteissä olisi jotain kiinnostusta herättävää. Muokkasin tekstejä Wikipedian sivuilta, kettu ja talitiainen, sekä hain yhden Markus Kajon tekstin muokattavaksi. Kirjoitin myös itse tekstiä jatkokertomusperiaatteella kirjasta Wellamon lapset. Näistä valmiista tekstinpätkistä teimme tuntien aikana kokonaisuuden.

Internetin harjoituksiin valitsin ensin yrityksen kotisivun, koska sivuilla on ryhmälle tuttua asiaa ja sivut ovat rakenteeltaan selkeät. Internet on täynnä mahdollisuuksia, joten rajasin hyvin paljon sivuja, joita kävimme katsomassa. Ennakkoon ajattelin, että iltapäivälehdet, sanomalehdet sekä televisiokanavien kotisivut ovat niitä, jotka kiinnostaisivat. Liitin Internet-osuuteen myös hakukone Googlen käyttöä, linja-autojen ja junien aikataulujen hakemista sekä kirjaston sivut ja aineistohaut. Nettikauppojen sivustot jätin kokonaan huomiotta.

Sähköpostin avaamisesta arvelin tulevan haastavaa. Ryhmän jäsenistä osa ei halunnut omia tietojaan julki, joten etsin sähköpostia, johon tarvitsee antaa mahdollisimman vähän itsestään tietoja. G-mail oli paras niistä, joita kokeilin, koska siihen ei tarvitse antaa nimi- eikä osoitetietoja. Päätin ottaa G-mailin ryhmälle käyttöön.

Kurssimateriaalia harjoitusten osalta kokosin alkuun suhteellisen vähän. Suunnittelin harjoituksia ja tekstejä sitä mukaa, kun kurssi eteni ja näin miten haastavaan työskentelyyn ryhmä pystyy. Ryhmän erityistarpeista johtuen materiaalissa oli mahdollisimman vähän itsenäistä kirjoittamistyöskentelyä. Suurin osa harjoituksista oli valmiin tekstin muokkausta, kopiointia liittämistä sekä otsikointia ja pieniä kirjoitusharjoituksia, esite ja ilmoitus.

Rakentamastani oppaasta sekä kurssimateriaalista rakensin jokaiselle osallistujalle oman kansion. Kansiot täydentyivät kurssin aikana tehdyillä harjoitteilla. Kukin osallistuja sai myös USB-muistitikun, joihin oli tallennettuina kaikki kurssien aikana toteutetut harjoitukset. Kurssimateriaaliksi rakentamani selkokielen opas sisältää tietokoneen

laitteiston ja tärkeimpien ohjelmien esittelyä sekä sanastoa ja tempullistoja. Opasta, jossa esitellään laitteistoa, laitteiston käyttöä sekä ohjelmia kertyi neljäkymmentä A4 – sivua ja tempullistoja kaksikymmentäviisi A4 – sivua.

5.3.3 Kurssin toteutus

Ryhmä oli suljettu ryhmä, jonka perustarkoitus oli ATK-taitojen opiskelu. Ryhmän kokoontumiskerrat olivat ennalta sovitut ja jokainen ryhmäkerta eteni ennalta suunnitellun ohjelman mukaisesti. Ryhmän varsinaisella toiminnallisella osuudella oli selkeä aloitus ja lopetus. Ryhmä kokoontui toimintakertojen jälkeen vielä yhden kerran. Silloin toteutin haastattelun ryhmäläisille sekä kävimme tutustumassa kunnan pääkirjastoon.

Aloitimme ryhmän kanssa 27.10. vuokraamassani tilassa läheisen yläasteen ATK-luokassa. Tila oli vuokrattu käyttöömme tiistai- ja torstai-iltapäiväisin ja kurssi sijoittui aikataulullisesti asukkaiden normaalin päivätoiminnan ulkopuolelle, työtoiminta päättyy yleensä klo. 14.30 iltapäiväkahviin. Kurssille osallistumisen esteitä oli poistettu, ja sen avulla osallistumista pyrittiin motivoimaan. Osallistujien iltapäiväkahvia oli aikaistettu ja lisäksi tarjosin kaikille osallistujille mahdollisuuden autokyytiin. Vaikka matka ei ollutkaan pitkä, noin yksi kilometri, lupasin kuljettaa heidät talon autolla koululle ja opetuksen jälkeen asuinpaikkoihinsa. Matti ja Pekka halusivat kulkea polkupyörillä, joten sovin heidän kanssaan että he odottavat pysäköintipaikalla ja menemme kaikki yhdessä koululle.

Kukaan ryhmäläisistä ei näyttänyt mitenkään reagoivan siihen, että menimme koululle, joka on suhteellisen iso. Luokkaan siirtyminen ja paikkojen etsiminen kävi luontevasti. Aloitus oli kyllä melkoisen vauhdikasta, kukaan ei ainakaan arastellut koneita ja kaikilla oli kova innostus aloittaa.

Olin suunnitellut ensimmäisen kerran tarkasti ja aloitimme ihan alkeista ja perusasioista, kuten tietokoneen käynnistämisestä ja sen toiminnasta. Ennen kuin kukaan koskikaan koneisiin, kerroin ryhmälle tietokoneesta perusasioita ja esittelin laitteita sekä annoin asioille ja käsitteille nimiä. Ensimmäisellä kerralla olikin tarkoitus vain tutustua laitteistoon. Hyödynsin luokan tekniikkaa ja esittelin tietokoneen näytön näkymää kankaalta johon heijastui opettajan tietokoneen näkymä. Rytmitin ensimmäisen kerran siten, että aluksi kerroin tietokoneesta ja ohjelmista käyttäen termejä, joita tulisi vastaan myöhemmillä kerroilla. Aika pian laitoin ryhmän työskentelemään ohjauksellani, koska innostus koneisiin oli silminnähden havaittavissa. Harjoittelimme yhdessä hiiren käyttöä sekä ohjelmien avaamista ja sulkemista. Välillä vastailin kysymyksiin ja näytin kankaalta eri näkymiä käyttöjärjestelmästä sekä ohjelmista.

Heti ensimmäisellä havaitsin, että ryhmän kyky ottaa vastaan ja omaksua uutta tietoa on hyvin rajallinen. Kaksi tuntia tauotonta työskentelyä on aivan

liikaa. Lopetimme ensimmäisen kerran puolentoista tunnin jälkeen ja kyselin ryhmän tuntemuksia ensimmäisestä kerrasta. Kaikilla kiinnostus kurssia kohtaan oli valtavaa ja he olivat kiitollisia siitä, että heille tarjotaan tällainen mahdollisuus.

Toisella kerralla aloitus sujui jo paljon rauhallisemmin ja pääsimme aloittamaan suhteellisen nopeasti. Tällä kerralla harjoittelimme Internetin käyttöä. Ryhmä oli kovasti kiinnostunut Internetin tarjoamista mahdollisuuksista. Ensimmäisenä harjoituksena menimme HCN-yrityksen kotisivuille ja miehet varsinkin olivat ihastuksissaan löytäessään Internetistä kuvia omasta palvelukodista ja henkilökunnasta. He myös olivat kiinnostuneita yrityksen muiden yksiköiden esittelystä. Seuraavaksi kävimme katsomassa televisiokanavien ja lehtien sivuja. Ne olivatkin suosittuja, olin avannut ryhmälle mahdollisuuden päästä aivan uuteen maailmaan, jossa on paljon mahdollisuuksia tutustua asioihin, jotka kiinnostavat.

Toisella ryhmäkerralla totesin, että kaikki kerrat on hyvä rytmittää siten, että ensiksi teemme tunnin verran yhdessä harjoituksia ja sen jälkeen kukin saa itsenäisesti tehdä koneella juttuja oman kiinnostuksensa mukaan. Viimeisen tunnin kulutan henkilökohtaiseen ohjaukseen ja vastaan kysymyksiin.

Kurssi eteni ennalta suunnittelemani ohjelman mukaisesti. Seuraavalla kerralla 3.11. harjoittelimme vielä Internetin käyttöä ja avasimme kaikille sähköpostin. Sen jälkeen siirryimme tallennusharjoituksiin ja siitä pikkuhiljaa tekstinkäsittelyohjelman käyttöön, joihin käytimme loput seitsemän ryhmäkertaa 10.11.–1.12. välisenä aikana. Harjoitukset olin rakentanut siten, että ne vaikeutuivat hieman aina jokaisella kerralla. Aloitimme valmiin asiakirjan avaamisesta ja sen toisella nimellä tallentamisesta. Lisäsin jokaisella kerralla edellisellä kerralla opittuun vähän lisää, joten kertausta tuli aina vanhan opitun osalta ja opitun asian kertauksen päälle tuli aina hieman uutta asiaa. Kurssin loppupuolella kaikki ryhmäläiset tekivät jo vaativiakin tehtäviä, kuten kuvan liittämistä tekstiin ja tekstimuotoiluja. Lisäksi harjoittelimme Internetin ja tekstinkäsittelyohjelman yhteiskäyttöä kopioimalla tekstiä Internet sivuilta ja liittämällä niitä tekstinkäsittelyohjelmalla asiakirjaan. Kaikki kokoontumiskerrat päätin kello 15.40, koska huomasin että se oli ryhmän kannalta riittävän pitkä aika.

Ryhmän kaikki jäsenet osallistuivat aktiivisesti. Matti oli pois yhden torstain, koska hän oli käymässä kotonaan mutta muuten kaikki ryhmän jäsenet olivat aina ajoissa paikalla ja lähdössä. Tuula mietti puolivälissä kurssia lopettamista, mutta pienen kannustuksen jälkeen hän jäi ryhmään. Muut ryhmän jäsenet eivät edes harkinneet pois jäämistä. Ryhmä sitoutui pääosin hyvin kurssiohjelmaan. Paula teki usein omia juttujaan ja Kalle ei aina jaksanut seurata täysipainoisesti mukana. Annoin ryhmälle vapauden osallistua yhteiseen tekemiseen tai vaihtoehtoisesti tehdä jotain muuta. Päättelin, että uuden omaksuminen joidenkin kohdalla vie oman aikansa ja mukana pysymisen vaatimus voisi vähentää sitoutumista ja motivaatiota.

Paula ja Kallekin palasivat pian ryhmän mukana työskentelyyn vapaaehtoisesti. Kaikki siis sitoutuivat ryhmässä työskentelemiseen vaikka se varmasti vaatikin ryhmän jäseniltä paljon, koska he eivät olleet tottuneet opiskelemaan uusia asioita näin nopeaan tahtiin.

Ryhmäytyminen tämän ryhmän kohdalla oli hidasta eikä siihen viittaavia merkkejä ollutkaan paljon havaittavissa. Toisten huomioiminen oli ehkä ryhmäytymisen osalta ainut havaittava merkki. Kaikki jaksoivat odottaa omaa vuoroaan, seurasivat toimintaa aktiivisesti eivätkä halunneet koko ajan ohjaajan huomiota.

Sitoutuminen ryhmätyöskentelyyn näkyi myös siinä, että kaikki ryhmän jäsenet olivat aina hyvissä ajoin paikalla lähtöön. Kukaan ei viestinyt, ettei aio osallistua. Ryhmän jäsenistä osa alkoi jo aamulla kysellä, onhan tänään taas kurssipäivä. Toimintaan sitoutumista kuvasti myös keskittyminen, jota oli havaittavissa jokaisella toimintakerralla. Kaikki ryhmän jäsenet istuivat omilla paikoillaan eikä kyllästymisen merkkejä ollut havaittavissa, paitsi Tuulan osalta. Tuula turhautui noin puolivälissä kurssia ja suunnitteli sen lopettamista. Häinkin jatkoi loppuun asti pienen kannustuskeskustelun jälkeen, jonka kävimme 14.11.

Ryhmän lopetus oli 1.12. Viimeiselle kerralle olin tehnyt jokaiselle osallistumistodistuksen (Liite 6), johon olin kirjoittanut kaikki kurssilla harjoitellut asiat, kurssin keston sekä tuntimäärän. Pyrin tekemään todistuksista virallisen näköisiä. Lopetustilanteessa keskustelin ryhmän kanssa heidän tuntemuksistaan. Lisäksi kiitin kaikkia osallistujia aktiivisuudesta ja siitä, että he jaksoivat koko kurssin olla mukana.

Ryhmä kokoontui ennalta valitussa kokoonpanossa kymmenen kertaa. Kaksi kertaa oli poikkeuksellisia, ryhmäämme tuli mukaan ulkopuolinen tarkkailija. Palvelukodin yksikönvastaava, joka on myös opinnäytetyöni ohjaaja, osallistui ryhmään 24.11. ja 1.12. palvelukodilla työharjoittelussa ollut lähihoitajaopiskelija oli mukana seuraamassa ryhmätoimintaa. Näistä molemmista vierailuista informoin ryhmän jäseniä hyvissä ajoin ja kysyin heidän suostumustaan ryhmän ulkopuolisen mukana oloon.

5.3.4 Teemahaastattelut

Teemahaastattelut toteutin 7.1.2010. Haastattelin ensin kurssille osallistuneet ryhmänä. Toisen haastattelun toteutin siten, että haastattelin teemahaastattelulla palvelukodin yksikönvastaavan ja sosiaalisen kuntoutuksen vastaavan. heidät haastattelin myös yhtä aikaa. Haastattelujen teemat nousivat tutkimuspäiväkirjaan ja havainnointilomakkeisiin tekemiäni muistiinpanojen ja havaintojen perusteella.

6 AINEISTON ANALYYSI

Aineistoa opinnäytetyöhöni liittyneestä tutkimuksesta kertyi tutkimuspäiväkirjasta, havainnointilomakkeista sekä kahdesta teemahaastattelusta. Valitsin aineistoni analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin, koska se sopii tekstimuotoisen aineiston analysointiin.

6.1 Sisällön analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää laadullisessa tutkimuksessa. Sisällönanalyysiä voidaan tarkoittaa kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen asioiden väljää teoreettista viitekehystä. (Tuomi & Sarajarvi, 2009, 91.)

Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä ja sillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien aineistoa sanallisesti. Miles ja Huberman (1994) kuvaavat aineistolähtöistä analyysiä kolmivaiheisesti. Vaiheita ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittäminen ja aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. (Tuomi ym. 2009, 104–108.)

Aineiston pelkistämässä analysoitava informaatio voi olla auki kirjoitettu haastattelu, muu asiakirja tai dokumentti. Pelkistäminen voi olla joko informaation tiivistämistä tai pilkkomista osiin, pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä. Pelkistäminen voi tapahtua siten, että auki kirjoitetusta aineistosta etsitään tutkimustehtävän kysymyksillä niitä kuvaavia ilmauksia ja ne koodataan. Aineiston ryhmittelyssä koodatut ilmaukset käydään läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia tai eroavuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja luokitellaan. Ryhmittelyllä luodaan pohja tutkimuksen perusrakenteelle. Ryhmittelyn aineisto abstrahoidaan, siitä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Abstrahointia jatketaan niin kauan kuin se on mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja sen avulla saadaan vastaus tutkimustehtävään. (Tuomi ym. 2009, 109–112.)

6.2 Aineisto

Pidin tutkimuspäiväkirjaa kurssin ajalta siten, että kirjasin jokaisen toimintakerran jälkeen omia havaintojani päiväkirjaan. Päiväkirjaan tuli myös jonkin verran havaintoja ryhmäläisistä toimintakertojen ulkopuolelta, silloin kun tutkimukseni kannalta olennaisia asioita nousi esille työni ohessa. Tutkimuspäiväkirjaa kertyi viisitoista sivua Word tekstinkäsittelyohjelmalla tekstilaji Times New Romanilla, kirjainkoko 12, normaali väli. Päiväkirjan lisäksi täytin jokaisesta kurssille osallistujasta kahta lomaketta, joihin kirjasin tutkimuskysymysten osalta tärkeiksi kokemiani havaintoja yksilötasolla.

Kirjasin toiseen lomakkeeseen havaintoja ryhmäläisten omista kokemuksista sekä oppimisympäristössä ja ryhmässä toimimisesta (Liite 7). Toiseen lomakkeeseen (Liite 8) keräsi havaintojani kuntoutumisprosessista sekä selkokielen käytöstä oppimateriaalissa. Näitä lomakkeita tuli yhdeksän ryhmäläisten omien kokemusten ja oppimisen sekä ryhmätoiminnanhavainnoinnista ja kuntoutusprosessin osalta neljä. Havainnointi lomakkeiden täyttäminen jäi vähemmälle, koska samoja asioita tuli niin paljon kirjattua itse varsinaiseen tutkimuspäiväkirjaan.

Haastatteluja oli nauhoitettuna ryhmään osallistuneiden osalta 5 minuuttia 34 sekuntia ja yksinvastaavan ja sosiaalisen kuntoutuksen vastaavan haastattelusta 23 minuuttia 4 sekuntia. Litteroin molemmat haastattelut. Litteroinnissa kirjoitin haastatteluista vain ne osat, jotka liittyivät haastattelun teemoihin, koska molemmat haastattelut käytiin keskustelupohjalta ja niissä oli paljon sellaista mikä ei ollut tutkimukseni kannalta olennaista. Litteroinneista tekstiä tuli ensimmäisen haastattelun osalta puolitoista sivua tekstilaji Times New Romanilla kirjainkoko 12, normaali väli ja toisen haastattelun osalta kaksi ja puoli sivua tekstilaji Times New Romanilla kirjainkoko 12 normaali väli.

6.3 Analyysi kootusta aineistosta

Aineisto koostui tutkimuspäiväkirjasta, havainnointilomakkeista sekä kahdesta teemahaastattelusta, jotka olin litteroinut. Luin aineiston useampaan kertaan läpi, jotta pystyin muodostamaan siitä kokonaiskuvan. Sen jälkeen pelkistin tutkimuspäiväkirjan aineiston etsimällä siitä tutkimustehtävän kannalta olennaisia osia koodaamalla ne, pelkistäminen. Koodasin eri väreillä tekstistä oppimista, ryhmäytymistä sekä sosiaalista kuntoutumista kuvaavat kohdat ja keräsin ne eri asiakirjoille, ryhmittely. Havainnointilomakkeet kokosin yhteen kunkin ryhmäläisen osalta. Näitä yhdistettyjä lomakkeita tuli kaksi, lomake oppimisen ja ryhmäkäyttäytymisen osalta ja toinen lomake, jossa oli havaintoni sosiaalisen kuntoutumisen osalta.

Tutkimuspäiväkirjaan ja havainnointilomakkeisiin tekemieni havaintojeni pohjalta nousivat teemat, joihin halusin lisävastauksia teemahaastattelujen avulla. Ryhmäläisten haastattelun teemaksi nousi oppiminen ja ryhmässä toimiminen. Kysyin ryhmältä haastattelussa heidän omia tuntemuksiaan oppimisesta: Mikä oppimisessa oli vaikeaa ja mikä helppoa? Miltä suljetussa ryhmässä työskentely tuntui?

Toisella teemahaastattelulla hain lisävastauksia tutkimuskysymykseeni, joka liittyi sosiaaliseen kuntoutukseen. Yksikönvastaavan ja sosiaalisen kuntoutuksenvastaavan haastattelun teemoja olivat: Miten ATK-kurssi näkyi palvelukodin arjessa? Sopiiko ATK-koulutus osaksi sosiaalista kuntoutusta? Miten asukkaiden ryhmässä toimimista voisi tukea?

Kuuntelin molemmat haastattelut läpi useaan kertaan ja litterointi vaiheessa pelkistin aineiston siten, että litteroin niistä vain ne osat, jotka vastasivat teemojen perusteella tekemiini kysymyksiin. Tämän jälkeen ryhmittelin aineiston samoilla periaatteilla kuin tutkimuspäiväkirjan aineiston.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia. Tulokset olen jakanut tutkimuskysymysten mukaisesti siten, että ensin esittelen ne tulokset, jotka liittyivät ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni skitsofreniaa sairastavien mielenterveyskuntoutujien oppimista. Tulokset esittelen teemoittain kysymykseen liittyneiden apukysymysten valossa. Toinen tutkimuskysymykseni liittyi HCN Oy:n sosiaaliseen kuntoutukseen ja sen kehittämiseen. Tulokset toiseen tutkimuskysymykseeni ovat myös jaoteltuina apukysymysten avulla. Tutkimustuloksien esittelyyn olen ottanut lainauksia tutkimuspäiväkirjasta, havainnointilomakkeista sekä haastatteluista elävöittäkseni tekstiä sekä todentaakseni tutkimuksen luotettavuutta

7.1 Miten ATK-taitojen oppiminen tapahtuu pitkään skitsofreniaa sairastaneilla mielenterveyskuntoutujilla?

Tässä kappaleessa esittelen tutkimustuloksia ensimmäisestä tutkimuskysymyksestäni, joka liittyi kohderyhmän oppimiseen. Esittelen tässä kappaleessa tutkimustuloksia ryhmän lähtötilanteesta, oppimisesta sekä ryhmässä toimimisesta.

Ryhmään osallistuneista lähes kaikilla oli kulunut yli 20 vuotta edellisistä opinnoista. Tarja, joka oli ryhmän nuorin, oli opiskellut 90-luvulla ja Tuulalla oli osallistunut n. 3,5 vuotta aikaisemmin ATK-kurssille kansalaisopistolla, tämä tosin oli keskeytynyt. Alkuhaastatteluissa ryhmän jäsenistä ainoastaan Tuula epäili omaa oppimiskykyään ja muistiaan. Muut ryhmän jäsenet eivät ainakaan alkuhaastatteluissa tuoneet julki sitä, etteivät uskoneet omaan oppimiskykyihinsä, Tarja vain kysyi: ”Onko se vaikeaa?”

7.1.1 Miten oppiminen tapahtuu pitkään skitsofreniaa sairastaneilla mielenterveyskuntoutujilla?

Ryhmän jäsenistä viisi sairasti skitsofreniaa, joka sairautena vaikuttaa oppimiskykyyn ja myös omaan uskoon kyvyistä. Yksi ryhmän jäsenistä oli lievästi kehitysvammainen ja sairasti harhaluuloisuushäiriötä. Koulutus eteni ennalta suunnittelemani opetussuunnitelman perustella.

Ensimmäisellä kerralla ryhmää selvästi jännitti lähtötilanteessa.
(Tutkimuspäiväkirja, 27.10.2009)

Uusi tilanne jännitti ryhmäläisiä ensimmäisenä päivänä. Lähtötilanteessa jännitys näkyi siinä, että kaikki ryhmäläiset liikkuvat palvelukodin pihalla jo hyvissä ajoin odottelemassa lähtöä, menimme aina yhdessä koululle palvelukodin autolla. Luokkatilanne oli kaikille selvästi outo, mutta jokainen ryhmäläinen valitsi itselleen paikan tietokoneen edestä luontevasti ja kaikki selvästi halusivat päästä heti kokeilemaan, vaikka taidot eivät riittäneet edes koneen avaamiseen. Koko ryhmä oli motivoitunut työskentelemään ja havaintojeni perusteella kaikilla olivat innostuneita uusien asioiden opiskelusta.

Opetussuunnitelmani oli vain viitteellinen, koska en tiennyt miten ryhmä omaksuu asioita ja kuinka rohkeita he ovat kokeilemaan ja tekemään. Alkuperäisen suunnitelman mukaisesti aloitin ensimmäisen tunnin esittelemällä laitteistoa ja avaamalla uusia käsitteitä jotka liittyvät ATK-laitteisiin ja ohjelmiin. Esittelin myös ryhmälle suunnitelman minkä mukaan opetus etenisi sekä kerroin heille kansioista, joihin olin koonnut kurssimateriaalia sekä oppaan tietokoneen laitteista ja ohjelmista. Kaikki halusivat heti päästä kokeilemaan asioista käytännössä.

Koska ryhmästä kukaan ei pelännyt koneita ja innostus oli valtava, niin laitoin kaikki heti töihin. (Tutkimuspäiväkirja, 27.10.2009)

Ryhmän jäsenet käyttäytyivät kukin luonteelleen ominaisella tavalla. Paula, joka on yleensäkin hätäinen, kyseli aluksi kaikkea ja olisi halunnut tehdä paljon ja heti. Hän kyllä rauhoittui, kun kehotin häntä odottamaan. Muut ryhmän jäsenet olivat rauhallisempia paitsi Pekka, joka halusi itselleen huomiota paljon enemmän kuin muut ryhmän jäsenet.

Olin varannut opetustilan käyttöömmekahdeksi tunniksi, mutta huomasin jo ensimmäisellä kerralla, että kaksi tuntia on liian pitkä aika ryhmälle. Ensimmäisen tunnin jälkeen ryhmä alkoi selvästi väsyä. Omaksuttavia asioita tuli kerralla paljon eikä mielestäni ollut tarkoituksenmukaista jatkaa. Loppukurssin rytmitin siten, että ensimmäinen tunti oli aina uuden asian opiskelua yhdessä, sen jälkeen noin puoli tuntia kukin sai tehdä sitä minkä koki kiinnostavaksi. Tämä puolituntinen oli myös aikaa, jolloin ryhmäläiset saivat yksilöohjausta tarpeen mukaan. Aina lopuksi kävimme pienen palautekeskustelun.

Skitsofreniaa sairastaville saattaa ajan myötä esiintyä tiedon käsittelyyn liittyviä puutteita. Itse olen havainnut, että heillä on vaikeuksia keskittyä pitkäjänteiseen työskentelyyn, joka vaatii toiminnan itsenäistä suunnittelua. Nämä puutteet ryhmässä tulivat esille oppimistilanteissa. Koko ryhmä pystyi tekemään valmiita harjoituksia ohjauksen avulla, ohjauksessa hyödynsin opettajan tietokonetta sekä videotykkiä. Itsenäinen työskentely, joka olisi vaatinut opitun soveltamista onnistu ryhmässä vain Tuulalta. Muut ryhmäläiset eivät osanneet hyödyntää opittuja asioita omatoimisesti.

Ryhmässä näkyy hyvin se, etteivät tee mitään itse ilman ohjausta. Oma-aloitteisuus puuttuu, paitsi Paulalta joka taas haluaa tehdä sitä mikä kiinnostaa. (Tutkimuspäiväkirja, 10.11.2009)

Oppiminen on sosiokonstruktiivisen näkemyksen mukaan oppijan aktiivista omaa toimintaa, opettajan rooli on mahdollistaa oppiminen ja toimia oppimisprosessissa tuutorina. Tuin ryhmän oppimista mahdollisimman paljon antamalla jokaiselle tilaa tehdä asioita omaan tahtiinsa. En edellyttänyt ryhmäläisiltä ehdotonta osallistumista kaikkeen yhteiseen tekemiseen, vaan annoin heidän valita, osallistuvatko he kaikkiin suunnittelemiini harjoituksiin.

Kallelle on tärkeää osallisuus. Olla mukana, oppiminen on hidasta eikä oikein mikään tahdo onnistua. Ei pysty seuraamaan opetusta, tekee vain omiaan.(Tutkimuspäiväkirja, 10.11.2009)

Paula oli koko ajan Internetissä omissa jutuissaan. Sanoikin, että tekee omiaan. Annan ryhmän tietoisesti tehdä valintaa siitä, mitä he haluavat. Tämä ei ole mikään koulu, jossa kaikkien on pakko mennä jonkin ohjelman mukaisesti. Mielestäni ryhmälle pitää antaa tilaa ja mahdollisuus toimia siinä mikä kiinnostaa. Miksi Paulan pitäisi opetella käyttämään tekstinkäsittelyä, jos ei se tunnu tärkeältä? (Tutkimuspäiväkirja, 12.11.2009)

Teimme paljon harjoituksia Word-tekstinkäsittelyohjelmalla, koska mielestäni sen avulla laitteiston hallinta kehittyy. Kaikki harjoitukset olivat valmiita tekstejä, joita yhdisteltiin, muokattiin ja niihin liitettiin kuvia. Oman tekstin tuottamista kokeilin pari kertaa, mutta se ei onnistunut ryhmältä. Ryhmä oli niin eritasoinen, että itsenäinen tekstin kirjoittaminen olisi vienyt liian paljon aikaa. Tekstinkirjoittamisen haasteellisuus tuli esiin vahvimmin Pekan kohdalla. Hänen oli hyvin vaikea käsittää näppäimistön yhteyttä tekstin tuottamiseen. Pekan kohdalla kehitysvammaisuus tuli esille niissä tehtävissä, jotka olivat haasteellisimpia ja vaativat paljon opittujen asioiden soveltamista. Kallea taas selvästi häiritsi huono näkö joka johtui kaihistä toisessa silmässä.

Ryhmän lähtötaso oli hyvin heikko tietotekniikan taitojen osalta. Kaikkien ryhmäläisten kohdalla tapahtui oppimista, kukin vain eteni omien kykyjensä mukaisesti, koska ryhmä oli hyvin eritasoinen. Koko ryhmä hallitsi kurssin edetessä koko ajan paremmin koneiden käyttöön liittyviä asioita, kuten käynnistäminen, muistikin käyttöön otto ja ohjelmien käynnistys sekä käyttö. Internetin käyttö kiinnosti eniten miehiä, he käyttivätkin oppituntien oman harjoittelun osuuden lukemalla lehtiä ja selailemalla Internetin sivuja. Tuula innostui tekstinkäsittelyohjelman ohella Paint-ohjelmasta ja teki sen avulla kuvia, joita tallensi muistitikulle. Paula myös oppi hyödyntämään Internetin tarjontaa ja löysi sieltä paljon itseään kiinnostavia asioita samaten Tarja.

Paulan kohdalla oppiminen näkyi siinä, että hänellä kärsivällisyys ja keskittymiskyky kehittyivät kurssin edetessä. Tuulalla oppiminen eteni ryhmästä parhaiten, vaikka hän eniten korosti muistiongelmiaan ja huonoa oppimiskykyään. Tuula oli ryhmästä ainoa, joka selviytyi vaativimmistakin tehtävistä ilman erityistukea. Pekan oppiminen eteni hyvin siihen asti, kunnes tehtävät muuttuivat hänelle liian haasteellisiksi. Pekalla oli vaikeuksia kyetä ymmärtämään monimutkaisia tehtäväkokonaisuuksia. Matti omaksui nopeasti uusia asioita ja työskenteli hyvin paljon itseksensä, pyysi ohjausta vain tilanteissa, jotka olivat hänelle vaikeita. Tarjalla oli naisista eniten vaikeuksia pysyä mukana opetustilanteissa eikä hän aluksi pyytänyt itselleen ohjausta. Kurssin loppupuolella Tarjaltakin alkoi sujua haasteellisimmatkin tehtävät. Kallen oppimista häiritsi ehkä eniten huono näkökyky mutta hänen oppimisensa kehittyi koko kurssin ajan. Kalle ryhmäläisistä eniten kommentoi itse omaa oppimistaan ja oli tyytyväinen omaksumiinsa asioihin.

7.1.2 Oppiminen ryhmäläisten omina kokemuksina ja oppimisympäristö

Oppiminen on yksilökohtainen kokemus ja sen arvioinnissa paras asiantuntija on oppija itse. Ryhmäläiset kommentoivat koko kurssin ajan itse omaa oppimistaan vaihtelevasti. Kalle ryhmästä eniten puhui omasta oppimisestaan ja sen etenemisestä.

Kalle: Mä oon oppinu jo paljon (Havainnointilomake, 3.11.2009)

Havaintojeni perusteella ryhmäläisten innostunut ote kurssiin ja harjoitukseen kuvasti eniten heidän kokemustaan oppimisesta. Koko ryhmä sitoutui hyvin toimintaan, kukaan ei keskeyttänyt kurssia ja kaikki olivat aina ajoissa lähdössä mukaan. Sitoutuminen ja keskittyminen on usein skitsofreniaa sairastaville vaikeaa, tämä ei näkynyt ryhmässä toteutuksen aikana muiden kuin Tuulan kohdalla. Tuula oli keskeyttämässä kurssin puolivälissä, koska hän ei kokenut että kurssista on hänelle mitään hyötyä. Kahdenkeskisen kannustuskeskustelun jälkeen Tuula jäi miettimään asiaa ja jatkoi sitten loppuun asti. Kukaan muu ryhmäläisistä ei edes harkinnut jäävänsä pois. Tuula oli ryhmästä ainoa, joka myös epäili kurssin mielekkyyttä usein ja kysyenalaisti omaa osallistumistaan sekä tietokoneiden tarpeellisuutta.

Tuula: Ei haittaisi vaikka kaikki tietokoneet hajoaisivat (Havainnointilomake, 19.11.2009)

Kurssipäiviä odotettiin aina, Kalle aloitti usein jo kurssipäivän aamuna puhumisen lähdöstä ja valmistautuminen alkoi hyvissä ajoin puolenpäivän aikaan. Tarja myös usein kommentoi jo aamusta tulevaa kurssille lähtöä. Uusien taitojen oppiminen oli myös suurimmalle osalle ryhmästä kokemus, joka kannusti jatkamaan.

Internet avasi miehille aivan uuden maailman ja sen huomasi. Kaikki sivuilla oleva kiinnosti. (Tutkimuspäiväkirja, 29.10.2009)

Teemahaastattelussa 7.1.2010 kysyin ryhmältä, miltä opiskelu tuntui ja mikä siinä oli vaikeaa tai helppoa. Tarja oli haastatteluntekohetkellä sairaana, joten hän ei osallistunut haastatteluun. Matti, Pekka ja Paula olivat kokeilleet asukaskonetta omin päin, Tuula sanoi vilkaisseensa sitä mutta ei ollut innostunut. Itse opiskeleminen oli kaikkien ryhmäläisten mielestä vaikeata, mutta kukaan ei pitänyt sitä liian haasteellisena.

Tuula: Kyllä se vaikeempaa kun ajattelinkaan tai siis tietokoneen kanssa toiminen että... (Haastattelu 1, 7.1.2010)

Kalle: Vaikeelta. -- Mut mä en tienny tietokoneesta mitään ennen sitä kurssia (Haastattelu 1, 7.1.2010)

Vaikeus ei ryhmäläisten mielestä johtunut opetuksesta tai siinä olleista puutteista vaan siitä että tietokoneen käyttö vaatii paljon erilaisten toimintojen opiskelua. Tietokone oli ryhmäläisten mielestä niin herkkä ja sen käyttö vaatii paljon muistettavia asioita.

Tuula: siinä on niin paljon muistettavia asioita, se on niinku näpertelyä

Paula: Se on niin herkkä se tietokone

Kalle: Liikaa vaihtoehtoja mut muuten oli se mielenkiintosta (Haastattelu 1, 7.1.2010)

Kaikki muut ryhmän jäsenet paitsi Tuula kokivat, että kurssista on heille tulevaisuudessa hyötyä. Tuula ei uskonut tarvitsevansa oppimiaan asioita koskaan tulevaisuudessa. Oppimateriaalista, joka oli ryhmäläisten kansiossa, Paula totesi, ettei oikein ymmärtänyt siitä mitään. Muut ryhmäläiset pitivät sitä hyvänä.

Tuula: No kyllä jos, jos rupeis käyttää tietokonetta, kyl se varmaan auttais se kansio että , mut mä luulen ettei mul oo tietokoneella mitään käyttöä, et edes nettiin et en mee edes nettiin

Kalle: Mä luulen et mä tuun tarvittee vielä noit tietoja. (Haastattelu 1, 7.1.2010)

Uusien taitojen oppiminen oli koko ryhmän mielestä mielekästä ja kokemukset opiskelusta olivat pääsääntöisesti hyviä. Oppimisympäristö poikkesi paljon tutusta ja turvallisesta palvelukodin yhteisöstä. Koulu, jossa kurssi pidettiin, on paikkakunnan yläaste ja suuri koulu, jossa on paljon opiskelijoita. Vaikka tunnit sijoittuivatkin iltapäivään, paikalla oli paljon oppilaita ja ATK-luokassa yleensä oli lukiolaisia, kun menimme sinne. Kaksi

kertaa jouduin ohjaamaan koululaisia ystävällisesti pois luokkatilasta, koska he kysyivät voisivatko he jäädä sinne viettämään aikaa. Ryhmämme kiinnitti opiskelijoiden huomiota, saimme usein paljon uteliaita katseita osaksemme. Ryhmäläisistä kukaan ei silminnähdän reagoinut huomioon, vaan siirtyivät kanssani luontevasti luokkatilaan ja valitsivat paikat itselleen.

Ryhmän jäsenet ovat todella hienosti sopeutuneet uuteen toimintaympäristöönsä. Tämä oli asia, joka mietitytti kovasti ennen kurssin aloitusta. Kyseessä on iso koulu ja suhteellisen iso luokkatila. Ovi on tosin lukossa, joten sinne ei pääse ulkopuolisia, mutta alkuun ajattelin että se voi olla ongelma. Kuitenkin ryhmä on omaksunut todella hyvin uuden ympäristön, kukaan ei vaikuta ahdistuneelta eikä pelokkaalta. (Tutkimuspäiväkirja, 3.11.2010)

Meillä on hyvä tunnelma luokassa, ollut kyllä koko ajan mutta paranee kaiken aikaa. Minun hoitajarooli alkaa vähitellen jäädä taustalle, ainakin luulisin niin. Puhellemme matkoilla rentoutuneesti. (Tutkimuspäiväkirja, 19.11.2010)

ATK-luokka oli koneiden asettelun ja muiden järjestelyjen vuoksi ihanteellinen paikka opettaa ryhmää. Opettajan tietokone oli sijoitettuna luokan peräosaan ja sieltä näin kaikki kurssilaisten tietokoneet hyvin. Opetuksen aikana minulla oli hyvä näköyhteys jokaisen kurssilaisen koneeseen, joten pystyin tauottamaan opetustani ryhmän etenemisen mukaan. Seuraamalla jokaisen kurssilaisen etenemistä harjoitusten aikana, pystyin keskeyttämään ohjaamisen ja antamaan yksilökohtaista opastusta. Tällä tavoin varmistin, että kaikki pääsivät aina samaan vaiheeseen eikä kukaan tuntenut jäävänsä vaille ohjausta.

7.1.3 Ryhmäytyminen

Ryhmäytyminen ja ryhmässä työskenteleminen on vaikeaa palvelukodin asukkaille, tämä näkyi myös ATK-ryhmän toiminnassa. Heti ensimmäisellä tunnilla kaikki hakivat omat paikkansa tietokoneilta. Luokassa olisi ollut mahdollista istua vierekkäin, mutta kaikki ryhmän jäsenet valitsivat yksin työskentelyn. Ryhmä ei lähtötilanteissakaan viettänyt aikaa keskenään eikä havainnut heidän keskustelevan keskenään kurssista. Ryhmäläisille tarjottiin iltapäiväkahvit aina ennen lähtöä. He olivat ruokailutilassa ainoat asukkaat, muut asukkaat olivat vielä joko päivätoiminnassa tai työsalilla. Ryhmäläiset istuivat kahvillakin kukin eri pöydissä ja erillään toisistaan eivätkä puhelleet keskenään. Automatkoilla oli myös sama tilanne, asukkaat keskustelivat kukin minun kanssani mutta eivät juuri keskenään.

Ei voi puhua ryhmästä, luokassa on joukko yksin toimivia ihmisiä jotka tekevät samaa asiaa. Se näkyi jo alkuasetelmasta.

jokainen valitsi itselleen oman rivin. Olisi ollut mahdollisuus olla vierekkäin, mutta sitä ei kukaan hyödyntänyt. Yhteisiä asioita ei noussut esille, kaikki keskittyivät vain omaan tekemiseensä. (Tutkimuspäiväkirja, 27.10.2009)

He eivät vaihda kokemuksia keskenään vaan kertovat ne suoraan minulle. Kaikki haluavat huomiota vain ohjaajalta. (Tutkimuspäiväkirja, 3.11.2009)

Ryhmänä toimiminen ilmeni opetuksen aikana siinä, että ryhmän kaikki jäsenet malttoivat odottaa omaa vuoroaan ohjauksessa. Paula, joka yleensä on hätäinen, osoitti poikkeuksellisen suurta kärsivällisyyttä niissä tilanteissa kun joutui odottamaan omaa vuoroaan. Tuula, joka oli ryhmästä taitavin, neuvoi kaksi kertaa hitaampia miehiä, mutta ei niin paljon kuin olisin odottanut. Muut ryhmän jäsenet eivät edes pyrkineet auttamaan toisiaan tai antamaan neuvoja.

Palautteen antaminen ja saaminen kuuluu myös ryhmätoimintaan. Ohjaajana käytin jokaisen koulutuskerralla hetken palautekeskustelulle. Annoin ryhmälle palautetta toiminnasta ja samalla yritin saada itselleni palautetta omasta toiminnastani. Tämä ei onnistunut vaan ryhmäläiset alkoivat aina antamaan palautetta itselleen. Syynä tähän saattoi olla roolini hoitajana, hoitajille ei ole tapana antaa palautetta. Otin ryhmässä toimimisen ja palautteen antamisen yhdeksi teemaksi haastatellessani yksikönvastaavaa ja sosiaalisen kuntoutuksen vastaavaa. Ryhmätoiminta- ja palautteenantotaidon puutteet näkyvät myös palvelukodin arjessa ja työsalitoiminnassa. Aukkaat eivät osaa antaa palautetta, he ovat tottuneet näkemään kaikki asiat vain itsensä kautta. Tämä itsensä kautta eläminen haittaa myös ryhmässä työskentelyä.

SKV: Musta tuntuu et niillä on näitten vuosien saatossa kun me tehään kuntoutussuunnitelma tavallaan siitä asukkaasta niille itselleen niin niille on jääny, ne on tottunu puhumaan vaan itestään, ei ne oo joutunu antaa meille palutetta. Eihän ne joudu sairaalassakaan antaa palutetta hoitajille et miten hoito siel on edistyny,. Niiltä harvemmin on kysyty. Se on muuten ihan totta ei niillä välttämättä ole tai jos vaikka joskus on ollukin niin se on unohtunu. (Haastattelu 2, 7.1.2010)

SKV: Joo sen huomaa tuolla työsalillakin, ryhmätyöskentely ei onnistu kun muutaman kohdalla et ne on semmosii yksinäisii (Haastattelu 2, 7.1.2010)

YV: Mut se nähdään jotenkin niin, mut sehän liittyy tohon sairauteen jotenkin että nähdään kaikki itsensä kautta, mikä on minulle ja minun hyväkseni niin se varmaa osaksi selittääkin sen miksi ei kyetä ryhmäytymään (Haastattelu 2, 7.1.2010)

Loppukurssista huomasin kuitenkin, että oma hoitajan roolini alkoi hävitä hiukan taustalle. Ryhmän jäsenet muuttivat hivenen suhtautumistaan minuun, olin enemmän opettaja kuin hoitaja. Tämä tuli esille vapautuneempana keskusteluna sekä siinä, että ryhmän jäsenet kyselivät rohkeammin asioita kuin palvelukodilla ollessani hoitajaroolissa.

Ryhmätoimintaan liittyy myös ryhmän toiminnan suunnittelu. Puolivälissä kurssia kysyin ryhmältä miten jatkamme, koska varsinaiset oppimisen kannalta tärkeät asiat oli jo käyty lävitse. Ryhmä ei kyennyt suunnittelemaan loppukurssille ohjelmaa. En saanut mitään toiveita enkä konkreettisia ehdotuksia. Ryhmän jäsenet tyytyivät siihen, että minä suunnittelen loppukurssin harjoitukset ja edetään niiden mukaisesti.

Aloitimme tämän kerran loppukurssin suunnittelulla. En saanut mitään konkreettista ryhmältä ulos, mennään ohjelman mukaisesti. Itsenäisiä toiveita tuli tosi vähän ja ne tulivat lähinnä Paulalta, joka haluaa löytää netistä itseään kiinnostavia sivuja. Ryhmä ei ole tottunut itsenäiseen suunnitteluun, kaikki pitää olla valmiina ja annettuna. (Tutkimuspäiväkirja, 12.11.2009)

Kysyin ryhmänä toimimisesta myös ryhmän jäsenten teemahaastattelussa. Ryhmän jäsenet eivät pitäneet huonona vaihtoehtona suljettuna ryhmän toimista mutta ryhmää ja ryhmässä toimimista ei kuitenkaan koettu mitenkään erityisenä asiana, jolla olisi jotain merkitystä.

7.2 Sopiiko ATK-taitojen opiskelu osaksi HCN Oy:n sosiaalista kuntoutusta ja asukkaiden kansalaisuuden vahvistamista?

Toinen tutkimuskysymykseni liittyi sosiaaliseen kuntoutukseen ja siihen, sopiiko ATK-taitojen opiskelu osaksi palvelukodin asukkaiden sosiaalista kuntoutusta ja kansalaisuuden vahvistamista.

7.2.1 Sosiaalinen kuntoutus ja kansalaisuuden vahvistaminen

Sosiaalinen kuntoutus on prosessi jonka aikana tuetaan arjen perustoimintojen tuen ohella myös asukkaiden valmiuksia toimia palvelukodin ulkopuolella. Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyy kyky liikkua itsenäisesti sekä hallita uusia tilanteita poissa tutusta ympäristöstä. Koulu, jossa kurssi toteutettiin, oli paikallinen yläaste ja oppilaita koulussa on paljon. Kurssin ajankohta oli myös sellainen, että koululla oli vielä oppilaita paikalla ja ryhmäläiset joutuivat heille uuteen ympäristöön, jossa on paikalla muitakin kuin heille entuudestaan tuttuja ihmisiä. Kaikki ryhmän jäsenet suoriutuivat hyvin uudessa ympäristössä, kukaan ei ainakaan havaittavasti ahdistunut vieraasta ympäristöstä. Vaikka ryhmämme luonnollisesti kiinnitti oppilaiden huomiota,

eivät ryhmän jäsenet reagoineet siihen mitenkään. He oletettavasti ovat tottuneet olemaan huomion kohteena, joten he eivät siihen kiinnitä huomiota.

Ryhmän jäsenet ovat todella hienosti sopeutuneet uuteen toimintaympäristöönsä. Tämä oli asia, joka mietitytti kovasti ennen kurssin aloitusta. Kyseessä on iso koulu ja suhteellisen iso luokkatila. Ovi on tosin lukossa, joten sinne ei pääse ulkopuolisia, mutta alkuun ajattelin että se voi olla ongelma. Kuitenkin ryhmä on omaksunut todella hyvin uuden ympäristön, kukaan ei vaikuta ahdistuneelta eikä pelokkaalta. (Tutkimuspäiväkirja, 3.11.2009)

YV: Mut se oli kyllä sit osa sitä koulunkäyntiä ja opiskelua et mennään ihan oikeisiin tiloihin missä on ihan asianmukaiset välineet (Haastattelu 2, 7.1.2010)

SKV: ja se oli iso harppaus meidän asukkaille, ne joutu menemään sinne nuorten sekaan ihan vieraaseen ympäristöön . Se ei ollu tuttu eikä se ollu välttämättä turvallinen ainakaan ekalla kertaa. Ja se on ollu niille niinku se astuminen pois sieltä omasta turvallisesta ympäristöstä. (Haastattelu 2, 7.1.2010)

Kurssi näkyi myös palvelukodin arjessa ja puhutti niitä asukkaita, jotka eivät olleet uskaltaneet lähteä mukaan. Kurssilaiset kertoivat muille asukkaille edistymisestään sekä siitä mitä siellä tehtiin. Yksikönvastaava ja sosiaalisen kuntoutuksen vastaava haastattelussa totesivat, että samanlaisen kurssin voisi järjestää uudelleen.

SKV: Ja se että nyt sieltä on kummunnu et nää ketkä oli siellä koulutuksessa niin ne on puhuneet siitä tuolla niin nyt sieltä on kummunnu sii X:llekin tää et se haluais tätä materiaalia. Et ne vetoo siihen et X:,kin sanoo että hän ei ollu varma et alkaakse kurssi, ja sit kun se alko niin hän vähän arveli et ei hän ehkä uskalla osallistua siihen, ja sit kun se oli ohi niin se sano et kun nekin selvis, et kun sekin ja sekin ja sekin selvis,. Et siit tuli tavallaan sitä rohkeutta. Et itse asiassa tol olis saumaa vaikka jatkossakin

Kansalaisvalmiuksien parantaminen ATK-taitojen opiskelun myötä oli yksi näkökulmista tutkimustehtävässäni. Internetin käytön opiskelu avasi ryhmälle aivan uuden maailman, josta he ovat olleet sivussa. Päivän lehtien lukeminen ja tiedon hankkiminen olivat asioita, jotka ryhmän jäsenistä innosti lähes jokaista, ryhmän miehet varsinkin kokivat Internet-maailman mahdollisuuksineen kiinnostavaksi.

YV: Kyllä koska se mun mielestä lisää ihmisen itsevarmuutta kun se oppii jotain tai tekee jotain uusia asioita niin sitten parantaa sitä tai toimia oikeesti meitä ympäröivässä maailmassa. (Haastattelu 2, 7.1.2010)

SKV: Toi on niinku, toi on se suunta. Niinku X:kin sitä et kun ne maksuautomaatit poistuu, sitä se on ei oo enää niitä mihin ne on tottunu. Vaan se on, ei enää kaupitella tietosanakirjoja vaan se on ne hakukoneet tuollaa netissä. Et tästä mä ainakin eilen juttelin X:n kanssa. Et ei kirjakauppiat enää ovelta ovelle et se on nyt se netti, et sieltä löytyy kaikki tieto. Ja niin paljon asioita tehdään tietokoneella. (Haastattelu 2, 7.1.2010)

7.2.2 Kurssimateriaali

Kurssilla käyttämäni oppimateriaalin tein itse, tuotoksena on tietokoneen käyttöä ja sanastoa selittävä aineisto, joka on tuotettu selkokielen periaatteita noudattaen. Materiaalia kootessani kiinnitin huomiota ryhmän erityispiirteisiin ja pyrin tekemään aineistosta helposti luettavan, mutta kuitenkin ryhmälle sopivan. Teksteissä lauseet ovat lyhyitä ja kappaleet käsittelevät vain yhtä asiaa. Kuitenkin tein aineistosta erilaisen kuin useat selkokielliset oppaat ovat, koska ne joita olen nähnyt, ovat olleet suunnattuja kehitysvammaisille ja kielellisesti liian yksinkertaisia ryhmälle jota ohjasin.

Kurssimateriaali oli koottuna kansioihin ja jokaisella asukkaalla oli oma kansio. Kansion saaminen oli asukkaille tärkeää, koska se lisäsi heille sitä tuntemusta, että kyse oli ihan oikeasta kurssista. Kaikki huolehtivat aineistostaan hyvin ja pitivät sitä mukana kurssipäivinä.

YV: Sitten se materiaali oli hirveen tärkeä, se että se oli tehty asianmukaisesti, se että he kokivat arvostusta, että heitä kohdeltiin ihan oikeina opiskelijoina, eikä minään sellasina että tänne nyt opiskelemaan ATK:ta. (Haastattelu 2, 7.1.2010)

SKV: Se oli niinku ihanaa et tulee niinku lintuemo mieleen et kuinka älyttömän tärkeitä ne kansiot oli niille siis ne oli niinku lintuemolle muna ne kansiot. Että niistä, siis keltään ei hukkunu

YV: niin tai menny rikki tai jotain erikoista tapahtunu (Haastattelu 2, 7.1.2010)

Ryhmän jäsenet pitivät aineistosta hyvää huolta, mutta eivät osanneet sitä hyödyntää mielestäni riittävästi. Kaikki sanoivat lukeneensa sen ja jotkut kokivat sen hyväksi ja tarpeelliseksi. Tuula oli ryhmän jäsenistä ainut, joka osasi käyttää tekemiäni temppulistoja. Oppiminen tapahtui parhaiten ryhmän kohdalla seuraamalla näytöltä ohjausta ja tekemällä perässä. Ryhmäläiset

olivat kuitenkin sitä mieltä, että aineistosta on varmasti hyötyä tulevaisuudessa kun tietokoneella työskennellään itsenäisesti. Kurssista saatu osallistumistodistus oli kaikille ryhmäläisille tärkeä, sitä esiteltiin muille palvelukodilla kurssin jälkeen innostuneesti.

YV: Joo, niinku ne esitteli et tällasen oon nyt käyny (Haastattelu 2, 7.1.2010)

7.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöhöni liittyvän tutkimuksen toteutin HCN Oy:n palvelukodissa, jonka asukkaat ovat pitkäaikaisia mielenterveyskuntoutujia. Koska kyse on ihmisistä, joiden anonymiteetti täytyy suojata hyvin, opinnäytetyössä ei missään kohdin mainita palvelukotia, jossa tutkimus tehtiin. Tällä purin varmistamaan sen, ettei paikkakunta ole tunnistettavissa.

Kaikki tutkimukseen osallistuneet allekirjoittivat lomakkeen, jossa suostuivat osallistumaan tutkimukseen. Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden nimet on muutettu ja en ole kuvailut opinnäytetyössäni tutkimukseen osallistuneiden erityispiirteitä, joista heidät voisi tunnistaa. Pyrin muutenkin tutkimusta tehdessäni noudattamaan kaikkia niitä eettisiä periaatteita, jotka kuuluvat sosiaalialan työhön. Kaikki tutkimustani varten koottu aineisto, tutkimuspäiväkirjat, lomakkeet ja haastattelut tuhoataan heti opinnäytetyöni julkaisemisen jälkeen. Olen myös huolehtinut siitä, ettei kukaan ulkopuolinen ole päässyt käsiksi materiaaliin, jonka keräsin tutkimusta tehdessäni.

Opinnäytetyössäni tekemääni tutkimusta ei voi toistaa, reliäabelius, koska ryhmätoiminta oli ainutkertainen tapahtuma eikä vastaavanlaista pystytä järjestämään. Tutkimuksesta keräämäni aineisto oli kuitenkin mielestäni riittävän kattava, jotta pystyin analysoimaan tutkimustani luotettavasti. Luotettavuutta olen lisännyt analyysivaiheessa liittämällä analyysiin suoria lainauksia tutkimuspäiväkirjastani, tutkimuksen aikana täyttämistäni havainnointilomakkeista sekä kahdesta teemahaastattelusta.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Koskisuu (2004) pitää tärkeänä osana toivon ylläpitämistä mielenterveyskuntoutujien kuntoutuksessa. Toivo ja sen ylläpitäminen voi olla myös osallisuuden kokemuksen antamista kuntoutujalle. Palvelukodissa useita vuosia asuneet mielenterveyskuntoutujat ovat olleet hyvin vähän kosketuksissa ulkomaailmaan. Elämä palvelukodilla on suojattua ja yhteydet yhteiskuntaan ovat vähäisiä. Siksi myös kehitys, jota on tapahtunut yhteiskunnan muutoksessa, on usein jäänyt heiltä huomaamatta tai se saatetaan kokea pelottavana, koska selviytyminen vaatii taitoja, jotka ovat jääneet hankkimatta pitkien sairaala- ja kuntoutusjaksojen vuoksi. Tietokoneen perustaitojen hallinnasta on tullut keskeinen osa yhteiskunnassa toimimista ja kansalaistaitoja. Näitä taitoja eivät keski-ikäiset mielenterveyskuntoutujat, jotka ovat vuosia asuneet palvelukodeissa, ole päässeet opiskelemaan koska mahdollisuuksia oppimiselle ei aina välttämättä ole ollut tarjolla.

Skitsofrenia sairautena vääristää sitä sairastavan käsitystä ulkomaailmasta ja uusien taitojen opiskelu voi tuntua liian haastavalta. Sairaus myös tuo mukanaan rajoitteita, jotka vaikeuttavat opiskelua sekä uusien asioiden omaksumista. Skitsofreniaa sairastavat ovat myös usein passiivisia, vaikuttavat välinpitämättömiltä sekä itsekeskeisiltä, nämä piirteet johtuvat sairauden mukanaan tuomasta ajattelun vääristymisestä. Sairaudesta johtuen mahdollisuudet ulkomaailmassa tapahtuvaan opiskeluun tuntuvat kaukaisilta ja jopa mahdottomilta. Kuntoutujien opiskelu on heidän itsensä sekä ohjaajan kannalta haastavaa, oppimisympäristön tulisi olla riittävän turvallinen ja huomioida kuntoutujien erityisyys. Uusien asioiden oppiminen on mahdollista pitkään skitsofreniaa sairastaneillekin, kunhan kynnys osallistua madaltuu niin että osallistuminen tuntuu mielekkäältä.

Sosiaalipedagogiikan yksi toimintamalli on sosiokulttuurinen innostaminen. Kurki (2007) näkee innostamisen keinona kansalaisuuden kokemuksen vahvistamisessa. Osallisuuden tunne liittyy kokemukseen kansalaisuudesta. Osallisuutta mielenterveyskuntoutujilla mielestäni lisää omakohtainen tunne siitä, että hallitsee taitoja, jotka ovat itsestään selviä terveille kansalaisille. Näen innostamisen toimintana, jonka avulla voi herättää kiinnostusta asioista, jotka tuntuvat kaukaisilta ja saavuttamattomilta. Tässä opinnäytetyössä innostaminen oli kohderyhmälle sellaisen mahdollisuuden tarjoamista, jonka he kuvittelivat olevan heidän ulottumattomissa.

Mattila (2002) väitöskirjansa johtopäätöksissä esittää, että mielenterveyskuntoutujien opiskelun mahdollisuutta tulisi lisätä. Samalla lisättäisiin kuntoutujien arvokkuuden, toimeliaisuuden sekä elämän tarkoituksellisuuden kokemusta. Pihlaja (2008) toteaa Pro Gradututkielmassaan, että sopivien ohjausmenetelmien valinta edellyttää, että

ohjaaja tietää millainen oppimistyyli kuntoutujalla on. Hoitajan työssä, Pihlajan (2008) mukaan opetus on etukäteen hyvin suunniteltua, kuntoutujan oppimiseen tähtäävää, tavoitteellista toimintaa ja siihen sisältyy hyvien oppimistilanteiden luominen.

Olin pyrkinyt ottamaan opinnäytetyöhöni valitsimieni teoreettisten näkökulmien mukaisesti huomioon kohderyhmäni erityispiirteet jo kurssin suunnitteluvaiheessa. Mielestäni selkokieline teksti tukee ryhmän erityistarpeiden huomioimista, vaikka kohderyhmä ei sitä täysin osannutkaan hyödyntää. Yksi syy oppimateriaalin vähäiseen hyödyntämiseen saattoi olla se, etteivät ryhmän jäsenet olleet pitkään aikaan opiskelleet eivätkä he muutenkaan harrasta lukemista.

Kurssin etukäteissuunnittelussa huomioin myös vastaan tulevat vaikeudet muun muassa oman tekstin tuottamisessa, joten kaikki harjoitukset olivat pääsääntöisesti valmiiden tekstien muokkausta. Oppimistilanteet oli rakennettu siten, että kertausta oli paljon ja en edellyttänyt ryhmän kaikkien jäsenten pääsemistä samalle tasolle. Annoin myös ryhmän jäsenille tilaa ja mahdollisuuden valita itse, mitä he omaksuvat kurssista ja en kiinnittänyt liiaksi huomiota siihen jos jokainen ei kaikilla kerroilla osallistunut yhteiseen tekemiseen. Opetustilanteissa rytmitin opetustuokioita ja harjoittelua siten, että uusia käsitteitä ei tullut kerralla useita.

Kaikki ryhmän jäsenet oppivat paljon tietokoneen perustaitoja ja tärkeätä heidän kannaltaan oli mielestäni ennakkoluulojen ja pelkojen voittaminen. Oppiminen ja oppimisen kokemus on omakohtainen kokemus ja ryhmän jäsenet antamassaan palautteessa korostivat paljon omaa oppimistaan, he pystyivät hyvin arvioimaan omaa edistymistään.

Ryhmä, jonka kanssa toteutin ATK-kurssin, osoitti skitsofreniaa sairastaville yleensä poikkeuksellista sitoutumista. Kukaan ei keskeyttänyt kurssia, kaikki olivat innostuneesti mukana ja pitivät kurssia tärkeänä. Tämän olivat havainneet myös haastattelemani yksikönvastaava sekä sosiaalisen kuntoutuksen vastaava. Ryhmäläiset kokivat, että heille tarjotaan jotain erityistä ja se innosti mukana pysymiseen. Myös se, että koulutus oli tehty vastaamaan hyvin paljon aitoa koulutusta, lisäsi sitoutumista. Opiskelu palvelukodin ulkopuolella, oikeissa koulutiloissa, kurssikansio sekä kurssin lopussa saatu osallistumistodistus lisäsivät motivaatiota.

Ryhmän koko oli kuusi osallistujaa, joka vaikuttaa määränä pieneltä. Ryhmä oli kuitenkin niin eritasoinen, että jatkossa tämäläisessä toiminnassa tulisi mielellään olla kaksi ohjaajaa. Niillä kerroilla, kun mukana oli toinen ohjaaja, ohjaaminen sujui huomattavasti paremmin. Yhden ohjaajan kanssa ryhmäläiset joutuivat vaikeissa tilanteissa odottamaan omaa vuoroaan yksilöohjaukseen. Ryhmässä ilmeni skitsofreenikoille epätyypillistä kärsivällisyyttä näissä tilanteissa. Kukaan ei hermostunut, ryhmän jäsenet

malttoivat istua paikoillaan ja odottivat kärsivällisesti, että ryhmän hitaimmatkin pysyivät mukana.

Ryhmäytyminen on skitsofreniaa sairastaville vaikeaa, he ovat tottuneet näkemään asiat vain itsensä kautta. Tietotekniikan opiskelu on pitkälti itsenäistä työskentelyä koneen kanssa eikä kurssiin kovin hyvin soveltuneet mitkään ryhmäytymistä tukevat toimet. Tämän vuoksi havaintoni ryhmäytymisestä jäivät vähäisiksi tämän työn osalta. Ryhmäytymistä olisi ehkä saattanut tulla enemmän, jos kohderyhmä olisi koostunut useamman palvelukodin asukkaista. Ryhmä, jonka kanssa toteutin kurssin, tunsivat toisensa niin hyvin entuudestaan, ettei heillä ilmeisesti ollut tarvetta muodostaa keskuudestaan kiinteää ryhmää.

Uusien taitojen opiskelu, tässä tapauksessa tietokoneen peruskäyttö, sopii mielestäni hyvin osaksi HCN Oy:n sosiaalista kuntoutusta. Tätä näkemystä tukivat myös haastatteleman sosiaalisen kuntoutuksen vastaava sekä yksikön vastaava. Koulu kurssin toteutus tilana on sekä hyvä että huono. Asianmukainen laitteisto tukee opetusta ja tiloihin on helppo mennä. Tässä tapauksessa tilavuokrakin oli sopivan hintainen.

Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta koulun tilat ovat sekä sopivia että sopimattomia. Ihanteellisin aika, jolloin tämätapaista koulutusta tulisi järjestää, olisi aamupäivä. Asukkaat ovat silloin virkeimpiä ja oppiminen olisi heille helpompaa. Siltä koululta, jossa kurssin toteutin, oli mahdotonta saada aamupäivällä ATK-tiloja varattua koska ne ovat varattuna koulun opetuskäyttöön. Lisäksi noinkin suuressa koulussa on aamupäivisin rauhatonta, koska oppilaita on paljon. Skitsofreniaa sairastavat usein myös käyttäytyvät ja pukeutuvat huomiota herättävästi. Ei olisi tarkoituksenmukaista heidän kannaltaan tehdä heistä tarpeettomasti huomion kohteita. Ryhmämme kiinnitti riittävästi huomiota iltaapäivisin vaikka paikalla olikin vain vanhempia lukion opiskelijoita.

Iltaisin kouluilta saisi helpoimmin varattua luokkia mutta palvelukodin asukkaat ovat yleensä ilta-aikaan niin väsyneitä, ettei kurssin pitäminen olisi mielekäästä. Illat ovat myös asukkaiden omaa vapaa-aikaa ja motivoiminen pitkäkestoiseen ja säännölliseen illalla tapahtuvaan ryhmätoimintaan voi olla liian haastavaa ehkä mahdotontakin. Ihanteellisin paikka koulutusten järjestämiselle olisi jokin aikuisopiston tila, jossa voisi käydä aamupäivisin.

Järjestämäni ATK-kurssi oli mielestäni onnistunut kokemus sekä ryhmään osallistuneille palvelukodin asukkaille että myös minulle itselleni. Minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta koulutusryhmän ohjauksesta, ainoastaan vain tieto siitä miten ATK-kurssin voi rakentaa. Ryhmä, jota ohjasin, oli haasteellinen ja opin paljon skitsofreniaa sairastavien toiminnasta sekä heidän oppimisestaan. Tästä oppimiskokemuksesta on minulle suuresti hyötyä tulevissa työtehtävissäni.

Haluan lopuksi kiittää HCN Oy:n palvelukotia siitä, että minun oli mahdollista tehdä tämä opinnäytetyöni siellä. Tekemääni työhön suhtauduttiin asiallisesti ja esittämäni ideat ja kurssin toteutus otettiin hyvin vastaan. Haluan myös kiittää opinnäytetyöni ohjaajaa Anna-Riitta Mylläristä saamastani ohjauksesta

LÄHTEET

Haastattelu 1. Teemahaastattelu ryhmän jäsenille. 7.1.2010

Haastattelu 2. Teemahaastattelu yksikönvastaavalle ja sosiaalisen kuntoutuksen vastaavalle. 7.1.2010.

Historia n.d. Human Care Network –Ihmisläheistä huolenpitoa Viitattu 21.01.2010 <http://www.hcn.fi/fi/Yritys/Historia.aspx>

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Kirjayhtymä Oy, Otavan Kirjapaino Oy.

Heikkinen Hannu L.T. Toimintatutkimus-toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine toim.2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. metodin valinta ja aineistonkeruu:virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS-kustannus 2. korjattu ja täydennetty painos. WS Bookwell OY. 196-211

Hämäläinen J.& Kurki L.1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: Werner Söderström osakeyhtiö.

Isohanni M., Honkonen T., Vartiainen H. & Lönnqvist J. 2008. Skitsofrenia. Teoksessa Lönnqvist J., Heikkinen M., Henriksson M., Marttunen M. & Partonen T. toim.. Psykiatria. Kustannus Oy Duodecim. Jyväskylä : Gummerus Kirjapaino Oy. 73-139.

Järvikoski A. & Härkäpää K. 2005. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiöt

Kauppila R. 2007, Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen. Juva: WS Bookwell Oy.

Kettunen R., Kähäri-Wiik K., Vuori-Kemilä A. & Ihalainen J. 2002. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Koskisuu Jari.2004. Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita Prima Oy.

Kurki L.2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kurki L. & Nivala E. 2006.Hyvä ihminen kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy –Juvenes Print.

Kuula Arja. 1999. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Vastapaino. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kyllästinen Eila. 2008. Skitsofreniasta voi kuntoutua. Tampere: Multiprint OY.

Lähteenlahti Y. Psykiatria teoksessa Rissanen P., Kallanranta T. & Suikkanen A. (toim.). 2008. Kuntoutus. Kustannus Oy Duodecim. Keuruu: Otavan Kirjapaino OY.

Lönqvist J & Honkonen T. Muut psykoosit. Teoksessa Lönqvist J., Heikkinen M., Henriksson M., Marttunen M. & Partonen T. toim. 2008. Psykiatria. Kustannus Oy Duodecim. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 140 -156.

Mattila Eija. 2002. Miten ohjata mielen kuntoutujaa? – Yksityinen mielenterveystyön hoito- tai palvelukoti kehittyvänä pienyhteisönä. Helsingin Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 179. Helsinki: Yliopistopaino.

Mielenterveyslaki 1116/1990. Finlex. Viitattu 1.3.2010
[www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116?search\[type\]=pika&search\[pika\]=mielenter*](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1990/19901116?search[type]=pika&search[pika]=mielenter*)

Mieleneterveyskuntoutus n.d. Human Care Network –Ihmisläheistä huolenpitoa. Viitattu 21.01.2010.
<http://www.hcn.fi/fi/Mielenterveyskuntoutus.aspx>.

Nivala E.. Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisena ihanteena. Teoksessa Kurki L. & Nivala E., 2006. Hyvä ihminen kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy –Juvenes Print. 25 -113.

Pihlaja Katja 2008. Pro gradu – tutkielma: ”Joka päivä ittesä kuntouttaminen on kova työ”. Etnografinen tutkimus mielenterveyskuntoutujan arjessa oppimisesta. Kasvatustieteiden laitos / erityispedagogiikan yksikkö Jyväskylän yliopisto 2008. PDF-tiedosto. Viitattu 7.12.2009.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18982/URN_NBN_fi_jyu-200810075788.pdf?sequence=1

Sainio A. & Rajala P. 2002. Ohjeita selkokirjoittajalle teoksessa Virtanen Hannu (toim.) Selko-opas. Kehitysvammaliitto. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Sosiaalihuoltoasetus 607/1983. Finlex. Viitattu 1.3.2010.
[www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830607?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuoltoasetus](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830607?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuoltoasetus)

Sosiaalihuoltolaki 710/1982. Finlex. Viitattu. 1.3.2020

[www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuoltolaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuoltolaki)

Sosiaalinen kuntoutus n.d. Human Care Network – Ihmisläheistä huolenpitoa. Viitattu 21.1.2010.

http://www.hcn.fi/fi/Mielenterveyskuntoutus/Sosiaalinen_kuntoutus.aspx.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Asumista ja kuntoutusta. Mielenterveyskuntoutujien asumispalveluja koskeva kehittämissuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:13. Viitattu 1.3.2010. <http://pre20090115.stm.fi/pr1176454313087/passthru.pdf>

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tutkimuspäiväkirja ja havainnointilomakkeet. 27.10.-1.12.2009

Yritys n.d. Human Care Network –ihmislähesitä huolenpitoa. Viitattu 21.1.2010. <http://www.hcn.fi/Main.aspx?id=1054>

Haastattelu 1

Esitietoja

Ikä _____ vuotta

Asunut palvelukodilla _____ vuotta

Sairastumisvuosi _____

Diagnoosi _____

Työkyvyttömyyseläke vuodesta _____

Historia (koulutus, työelämä, ym.)

Kokemus tietokoneista ja niiden käytöstä

Mitä haluaisit oppia

Hämeen ammattikorkeakoulu
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Korkeakoulunkatu 3
13100 Hämeenlinna

Lupa keskusteluaineiston ja tutkimusaineiston luovuttamiseen

Olen tietoinen siitä, että sosiaalialan opiskelija Kirsi Tauru Hämeen Ammattikorkeakoulusta käyttää opinnäytetyöhönsä liittyvän ATK-koulutuksen aikana keräämäänsä aineistoa, tutkimuspäiväkirja, haastattelut sekä mahdollinen nauhoitus, opintoihinsa liittyvässä opinnäytetyössä. Nauhoituksia ei esitetä julkisesti eikä käytetä muuten kuin tähän opinnäytetyöhön liittyvässä työssä.

Kaikessa kirjallisessa ja julkaistussa materiaalissa henkilöiden nimet ja muut tunnistamisen mahdollistavat tiedot on muutettu. Aineistoa tätä opinnäytetyötä varten kerätään 5.10 -13.12. 2009 välisenä aikana. Opinnäytetyön ohjaava opettaja on Anna-Riitta Myllärinen Hämeen Ammattikorkeakoulusta.

Ymmärrän mitä opinnäytetyön aineiston keruuseen osallistumiseni tarkoittaa. Olen selvillä, että minuun liittyviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja ainoastaan tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen ja kieltää minua koskevan tiedon käyttämisen opinnäytetyössä.

Päiväys

Allekirjoitus

Nimen selvennys

pvm	Toteutussuunnitelma
27.10 klo. 14.15-16.00	Tietokoneeseen tutustuminen sanastoa ja käsitteitä laitteistoon tutustuminen
29.10.2009 klo. 14.15-16.00	harjoittelua, hiiren käyttö, ohjelmien käynnistystä, käyttöjärjestelmään tutustumista
3.11. klo. 14.15-16.00	Käyttöjärjestelmä erilaisia tallennusmuotoja tallennuksen harjoittelua, kansion tekeminen ym
5.11 klo. 14.15-16.00	opitun kertaamista Internet, sanasto, harjoittelua
10.11 klo. 14.15-16.00	Internet, hakukone sähköposti
12.11 klo. 14.15-16.00	harjoittelua edellisen opitun kertaamista
17.11 klo. 14.15-16.00	Word tekstinkäsittelyohjelma, perusteita
19.11 klo. 14.15-16.00	opitun harjoittelua, harjoitustehtäviä
24.11 klo. 14.15-16.00	opitun harjoittelua, harjoitustehtäviä
26.11 klo. 14.15-16.00	opitun harjoittelua, harjoitustehtäviä
1.12 klo. 14.15-16.00	kertausta ryhmän lopetus palaute

Tietokoneeseen liittyvää sanastoa

Tietokoneella tarkoitetaan erilaisten laitteiden kokonaisuutta. Laitteet ovat liitettyinä toisiinsa kaapeleiden avulla.

Tietokone koostuu keskusyksiköstä, näytöstä, hiirestä sekä useista oheislaitteista. Oheislaitteilla ohjataan tietokoneen toimintaa.



Keskusyksikkö on tietokoneen toiminnan keskus. Keskusyksikkö sisältää sähköisiä laitteita, jotka mahdollistavat tietokoneen toiminnan.

Keskusyksikössä sijaitsevat muun muassa tietokoneen kovalevy, muistit ja prosessori. Näiden laitteiden yhteistoiminnan avulla tietokone toimii.



Tekstinkäsittelyharjoitus

Avaa muistitikulta asiakirja harjoitus2.
Jätä asiakirja auki ja avaa nyt muistikulta harjoitus22.

Avatut asiakirjat näkyvät näytön alalaidassa käynnistä palkin vieressä. Siirry asiakirjasta toiseen viemällä kursori asiakirjan nimen harjoitus2 päälle ja klikkaa siitä kerran. Harjoitus2 aukeaa ja harjoitus22 on myös taustalla auki.

Siirry nyt asiakirjaan harjoitus22.

Maalaa teksti. Siirrä hiiren avulla kursori maalatun tekstin päälle. Klikkaa tekstin päällä hiiren oikealla painikkeella.

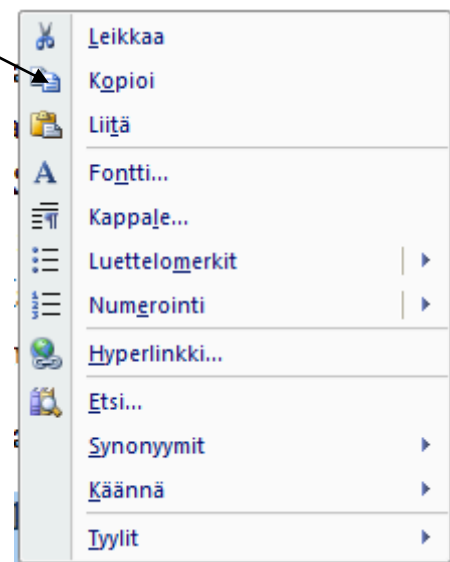
Saat näkyviin pikavalinta valikon. Siirry hiiren avulla pikavalikossa kohtaan kopio ja klikkaa siitä kerran. Maalattu teksti siirtyy tietokoneessa leikepöydälle muistiin.

Siirrä nyt kursori näytön alalaidassa kohtaan harjoitus22 ja klikkaa siitä kerran.

Siirrä kursori nokipojasta kertovan tekstin loppuun ja paina kerran enter-näppäintä.

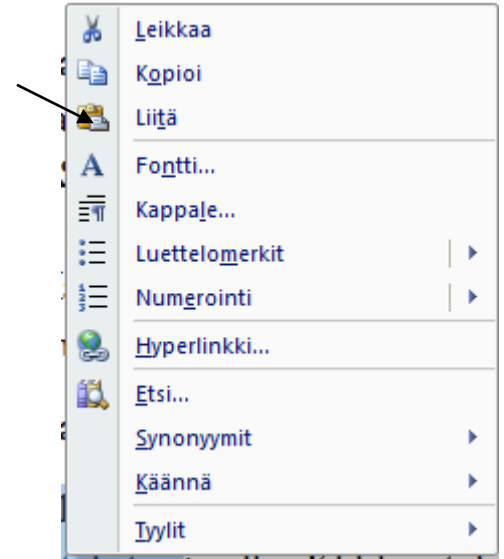


okipoika, ja hänen nimensä oli Tom. Se on
win vaikea muistaa sitä. Hän asui suuressa
nuohottavina, niin että Tom saattoi ansait
ea eikä kirjoittaa, eikä hän välittänytään n



Klikkaa nyt hiiren oikealla painikkeella kerran. Saat taas näkyviin pikavalinta valikon. Valitse nyt valikosta kohta liitä ja klikkaa sen kohdalla kerran. Äsken kopioimasi teksti siirtyy nokipojasta kertovan tekstin perään.

Tallenna nyt teksti muistitikulle uudella nimellä.





Osallistumistodistus

on osallistunut xxxx palvelukodin järjestämään
Tietokoneen peruskäyttö-kurssiin
Kurssin laajuus oli 20 oppituntia aikavälillä 27.10. – 1.12.2009

Kurssilla käsitellyt asiat:
Tietokoneen peruskäyttö
Internetin peruskäyttö
Sähköpostin peruskäyttö
Word-tekstinkäsittelyohjelman perusteita



Kirsi Tauru
Hoitaja/ohjaaja



LIITE 7

PVM	Paula	Tuula	Tarja	Pekka	Matti	Kalle
sosiaalinen oppiminen omakohtainen kokemus ryhmässä toimiminen oppimisympäristö						

PVM	Paula	Tuula	Tarja	Pekka	Matti	Kalle
Kuntoutusprosessi Sekokieli						